

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

ISPARTA İLİ ŞARKIKARAAĞAÇ İLÇESİ DÜĞÜN GİYSİLERİ

Ayşe YILDIRIM

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

ISPARTA, 2011

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HALI KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ ANASANATDALI

Bu tez/...../..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

DANIŞMAN
ÜYE
ÜYE

Ünvanı, Adı Soyadı İmza:

Ünvanı, Adı Soyadı İmza: Yrd. Doç. Dr. Okan Atayev

Ünvanı, Adı Soyadı İmza: Yrd. Doç. Dr. H. Kemal Güler

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza ve Mühür
SDÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

Bu çalışma, SDÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

Proje No: 2168-YL-10

T. C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (...../...../200...).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı: Ayşe YILDIRIM

 İmzası

SUNUŞ

Yaşadığımız dünyanın çok çetin olan iklimsel, coğrafik, biyolojik vb. koşullarına karşı insanoğlu sahip olduğu büyük oranda çıplak ve savunması az vücudu ile gelişmiş ve sürekli gelişmeye devam eden bir beyinle karşı durabilmiş ve büyük oranda başarılı olmuştur. Şüphesiz Doğa koşullarının en etkin faktörlerinden biri iklimdir. İnsanoğlu ise sürekli değişkenlik gösteren bu faktöre karşı büyük bir kısmı çıplak olan vücudu ile çok dezavantajlı bir durumdadır. Ancak vücudunu örtmeyi öğrenen insanoğlu bu faktöre karşı kolaylıkla karşı koyabilmiştir. Bu gün insanoğlu için sıradanlaşmış bir alışkanlık haline gelen giyinme olgusu bütünüyle doğa koşullarından korunmak için ortaya çıkmıştır. Geçmişten günümüze kadar da çeşitli doğal, toplumsal, etik değerlerin etkisiyle biçim değişiklikleri göstererek bugüne kadar ulaşmıştır. Ancak coğrafik ve iklimsel olduğu kadar, toplumsal değerler ve inanç sistemleri ile de zamanla büyük biçim farklılıkları gözlenmiştir. Bu çeşitlilikler, ait olduğu toplumun folklorik, sosyo-ekonomik yapısı, yaşanan coğrafya, kullanılan malzeme, iklim gibi nedenlerle oluşmuştur.

Geleneksel giyim kuşam kültürü diğer birçok alanda olduğu gibi kültür zenginlikleri ve kültür birikimlerimizin bir parçasıdır. Bu birikimin belgelenmesi için yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu çok uzun süreçli bir gelişimi yansıtan, büyük ve anlamlı kültür birikimi inceleyerek açığa çıkarmak ve kayıt altına almak; gelecek kuşaklara bir belge bırakmaktan öte, zengin kültürel yapımızın seçkin örneklerinin yaşamla buluşturulması çok önemlidir. Ayrıca bu tür bilgilerin ekonomik ve turistik gelir kaynağı olarak değerlendirilmesi de olasıdır.

Ayşe YILDIRIM

Isparta, Tarih

ÖZET

ISPARTA İLİ ŞARKIKARAAĞAÇ İLÇESİ DÜĞÜN GİYSİLERİ

Ayşe YILDIRIM

Süleyman Demirel Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı,
Yüksek Lisans Tezi
Yıl : 2011 Sayfa: ix-75
Danışman : Doç.Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Bu çalışmada Isparta ili Şarkikaraağaç ilçesi ve çevresinde yer alan ve geleneksel yapısını koruyan köylerde, geçmiş dönemlerde giyilmiş olan ve günümüzde giyilmekte olan düğün giysileri araştırılmıştır. Belirlenen giysilerin özellikleri incelenip, kayıt altına alınmış ve ülkemizin farklı bölgelerindeki örneklerle karşılaştırarak değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, inceleme bölgesine Nisan, Haziran, Ağustos 2009 aylarında ön inceleme amaçlı üç gezi; Eylül ve Ekim 2010 aylarında da üçer günlük altı gezi düzenlenmiştir.

İnceleme sonucunda düğün giysileri: baş giysileri ve takıları (fes, gümüş tepelik, sağlık ya da püskül, çeki ya da başaltını, krep yada poşu, boncuk çekisi, zincir sarkıtları yada yanlık, baş askısı, pullu çeki yada alduvak); içe giyilen giyim elamanları (göynek ve içlik); üste giyilen giyim elamanları (üçetek entarileri, şalvar ve kazaki cepken) ve ayağa giyilen giyim elamanları olmak üzere dört bölümde değerlendirilmiştir.

Belirlenen bu giyim elamanlarının genel ve yöresel özellikleri, çeşitlilikleri belirlenerek, resimlendirilmiş, özgün desenlerin çizimi yapılmış ve kayıt altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Isparta, Şarkikaraağaç, Gelenek, düğün, giysi

ABSTRACT

WEDDING GARMENTS OF ŞARKİKARAAĞAÇ DISTRICT (ISPARTA PROVINCE)

Ayşe YILDIRIM

Süleyman Demirel University,
Institute of Fine Arts, Traditional Turkish Art Department,
Master of Science Thesis
Year: 2011 Pages: ix-75
Supervisor: Ass.Prof.Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

In this study, wedding garments have been worn in villages preserving their traditional tsructure in and around Şarkikarağaç district of Isparta province were investigated. Features of determined garments were examined, registered and evaluated by comparing with that of different regions of our country. Accordingly, to the study area, three preliminary visits in April, June and August of 2009 and six three-day visits in September, and Oktober of 2010.

With the investigation wedding garments were evaluated under four groups: head garments and ornaments (fez, silver crest, sağık or fringe, çekı or başaltını, krep or poşu, boncuk çekisi, zincir sarkıtları or yanlık, baş askısı, pullu çekı or alduvak); inner garments (göynek and içlik); upper garments (üçetek dresses, shalwar and kazaki bolero) and food garments..

General and local features of these garment elements, along with their variations, were determined and photographed, also the peculiar patterns were registered with illustrations.

Isparta,

Key Words: Şarkikarağaç, Tradition, Wedding, Garment

TEŞEKKÜR

Bu anlamlı ve güzel araştırma konusunu bana öneren ve çalışmamın her döneminde, destek ve cabalarını esirgemeyen sevgili Hocam Doç.Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ'e;

Araştırma döneminde derin görüş ve fikirleriyle sürekli desteğini aldığım sevgili eşim Prof.Dr. M. Zeki YILDIRIM'a ve sevgili Hocam Prof.Dr. Kubilay AKTULUM'a,

Araştırmam süresince her türlü yardım ve desteği esirgemeyen Çiçekpınarı Kasabasından: Behiye KAYNAK, Emin ACAR, Raziye ACAR, Ayşe ACAR, Beyköy'den Ayşe AKYOL, Çarıkisaraylar Belediye Başkanı Özcan TARHAL ve sevgili Eşi Esma TARHAL' a

Çalışmalarına teknik destek veren M. Ali BOZHÜYÜK ve Eylem KORKMAZ'a,

Çalışmalarına Proje kapsamında destek veren SDÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koorinasyon Birimi ve yöneticilerine,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
SUNUŞ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	15
3.1. Materyal.....	15
3.2. Yöntem.....	17
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	19
4.1. Başa Giyilenler ve Takılanlar.....	19
4.1.1. Fes.....	19
4.1.2. Tepelik.....	20
4.1.3. Başlık.....	22
4.1.4. Sağlık.....	22
4.1.5. Boncuk Çekisi.....	23
4.1.6. Baş Askısı.....	24
4.1.7. Pullu Çeki.....	25
4.2. Giyim Elamanları.....	26
4.2.1. İçe Giyilen Giyim Elamanları.....	26
4.2.1.1. Göynek.....	26
4.2.1.2. İçlik.....	28
4.2.2. Üste Giyilen Giyim Elamanları.....	30
4.2.2.1. Üçetek Entari.....	30
4.2.2.2. Şalvar.....	37
4.2.2.3. Kazaki.....	38
4.2.2.4. Uçkur.....	42
4.2.2.5. Saçaklı Kuşak.....	43
4.2.2.6. Çevre.....	48
4.3. Ayağa Giyilen Giyim Elamanları.....	51
4.4. Düğünde ve Günlük Yaşamda Kullanılan Diğer Giyim Elamanları.....	51
4.4.1. Yakası Açılmadık Göynek.....	51
4.4.2. Kısa Huşudiye.....	52
4.4.3. Kısa Huşidiye.....	53
4.4.4. Peşgir.....	53
4.4.5. Asa.....	54
4.4.6. Taka.....	54
4.4.7. Pullu Al.....	55
4.4.8. Kadife Şalvar.....	56
4.4.9. Fes Altını.....	56

4.4.10. Askı.....	57
4.4.11. Üçetek.....	58
4.4.12. Üçetek.....	59
4.4.13. Saçaklı İbik Kuşak.....	60
4.4.14. Uçkur.....	60
4.5. Şarkikarağaç Düğün Gelenekleri.....	61
4.6. Çarık saraylar Düğün Örneği.....	63
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	66
6. KAYNAKÇA.....	70

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.	İnceleme yapılan merkez, kasaba ve köyler.....	15
Şekil 2.	Behiye Kaynak’a ait Fes.....	20
Şekil 3.	Behiye Kaynak’a ait tepelik.....	21
Şekil 4.	Behiye Kaynak’a ait “Altın Çekisi”.....	22
Şekil 5.	Püskül.....	23
Şekil 6.	Boncuk Çekisi.....	24
Şekil 7.	Baş askısı.....	24
Şekil 8.	Pullu Çeki (Al duvak).....	25
Şekil 9.	Şefika Gündoğdu’ya ait Göynek ve deseni.....	27
Şekil 10.	Behiye Kaynak’a ait Göynek ve deseni.....	28
Şekil 11.	Behiye Kaynak’a ait içlik.....	29
Şekil 12.	Behiye Kaynak’a ait “Huşidiye” ve ölçüleri.....	32
Şekil 13.	Şefika Gündoğdu’ ya ait huşidiye (kaşık sapı).....	33
Şekil 14.	Şefika Gündoğdu’ya ait Taka ve ölçüleri.....	34
Şekil 15.	Emine Tarhal’a ait Huşidiye (Altıparmak) ve ölçüleri.....	35
Şekil 16.	Fatma Tüfekçi’ye ait Huşidiye (Altıparmak) ve ölçüleri....	36
Şekil 17.	Behiye Kaynak’a ait şalvar ve ölçüleri.....	37
Şekil 18.	Şefika Gündoğdu’ya ait Kazaki ve ölçüleri.....	40
Şekil 19.	Behiye Kaynak’a ait Kazaki, deseni ve ölçüleri.....	41
Şekil 20.	Behiye Kaynak’a ait uçkur ve ölçüleri.....	42
Şekil 21.	Ayşe Acar’a ait uçkur, ölçüleri ve deseni.....	43
Şekil 22.	Behiye Kaynak’a ait ipek kuşak ve ölçüleri.....	45
Şekil 23.	Behiye Kaynak’a ait Yün Dokuma Kuşak.....	45
Şekil 24.	Şefika Gündoğdu’ya ait Dokuma Kuşak ve ölçüleri.....	46
Şekil 25.	Ayşe Acar’a ait peştamal ve ölçüleri.....	47
Şekil 26.	Ayşe Akyol’a ait İpek Kuşak ve ölçüleri.....	47
Şekil 27.	Fatma Tüfekçi’ye ait Dirhem Kuşak ve ölçüleri.....	48
Şekil 28.	Behiye Kaynak’a ait Çevre ve ölçüleri.....	49

Şekil 29.	Raziye Acar’a ait Çevre ve ölçüleri.....	50
Şekil 30.	Fatma Tüfekçi’ye ait Çevre ve ölçüleri.....	50
Şekil 31.	Şefika Gündoğdu’ya ait Göynek.....	52
Şekil 32.	Behiye Kaynak’a ait kısa huşidiye.....	52
Şekil 33.	Şefika Gündoğduya ait kısa huşidiye.....	53
Şekil 34.	Behiye Kaynak’a ait peşkir.....	54
Şekil 35.	Kamile Çelik’e ait asa.....	54
Şekil 36.	Ayşe Akyol’a ait Taka.....	55
Şekil 37.	Ayşe Aşır’a ait Pullu al.....	55
Şekil 38.	Ayşe Akyol’ a ait şalvar.....	56
Şekil 39.	Ayşe Akyol’a ait Fes altını.....	57
Şekil 40.	Ayşe Akyol’a ait askı.....	57
Şekil 41.	Esma Tarhal’a ait altıparmak.....	58
Şekil 42.	Esma Tarhal’a ait Takı.....	59
Şekil 43.	Esma Tarhal’a ait saçaklı ibik kuşak.....	60
Şekil 44.	Esma Tarhal’ ait uçkur.....	60

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.	Ön Araştırma ve İnceleme Tarihleri.....	16
Çizelge 2.	Kaynak kişiler, yaşları ve yaşadıkları yer.....	17

1. GİRİŞ

Doğal çevrenin etkisiyle biçimlenen giyinme olgusu, sürekli değişkenlik göstermektedir. İnsanoğlu doğa koşullarının en etkin faktörü olan iklimsel şartlara karşı örtünmeyi öğrenmiştir. Sıradanlaşmış bir alışkanlık haline gelen giyim tamamen doğa koşullarındam korunmak için ortaya çıkmıştır.

Giyim insanoğlunun var olduğu günden bu yana yemek, üremek ve barınmak gibi doğa koşullarından da korunmak gereksinimi ile doğan ve günümüze değin çeşitli değişimlere uğramasına karşın, asıl amacını yitirmeyen toplumsal bir olgudur (Sürür, 1983). Giysi ise kelime anlamı yönüyle “her türlü” giyim eşyası, giyecek, elbise, kıyafet, esvap, libas, urba” anlamını taşımaktadır. Bir başka tanımda ise giyim: “her türlü dış etkenlerden korunma, güzel ve çekici görünme, bağlı bulunduğu toplumsal sınıfı belirtme, yaşadığı ruhsal durumu dışa vurma, geleneklerin ve modanın etkisini yansıtırma amacıyla giyilen, örtülünen, kuşanılan doğal ya da yapay nesnelerin tümü” olarak belirtilmektedir (Anonim, 2011).

Önceleri dış etkenlerden korunmak ve utanma hissini gidermek amacıyla başlayan örtünme, sosyal statü, değer yargıları, ekonomik yapı, eğitim düzeyi, toplum, din, ekoloji, meslekler, gelenek ve görenekler gibi bir çok faktörün etkisiyle değişimlere uğrayarak bu günkü şeklini almıştır (Ölmez, 1994).

Toplumsal özellikler, tarihsel gelişim, sosyolojik ve psikolojik olguların meydana getirdiği oluşum, ekonomik nedenler, giysilerin bölgesel ve yöresel olarak değerlendirilmesini gerektirmiştir. Her medeniyetin kendine has bir giyim kültürü oluşmuştur. Tarih boyunca tüm insanlığın ilgisini çeken süslenme isteği özellikle, kadın giysilerinin çok zengin ve çeşitli olmasını sağlamıştır. Doğal, toplumsal, etik değerlerin etkisiyle biçim değişikliği göstererek bu güne ulaşan giyim olgusu, inanç sistemleriyle de zamanla farklılık göstermiştir. Bu çeşitlikler ait olduğu toplumun etnografik, sosyo-ekonomik yapısı, yaşanılan coğrafya, kullanılan malzeme, iklim gibi nedenlerle oluşmuştur.

Dünya uygarlığının ilk devirlerinde, arkaik insandan itibaren yaşanan toplumda, ait olunan kabilede sosyal statüsüyü belirleyen ve giyinmenin zorunlu olduğu bir giyim şekli vardır. Aslında bu bir zorunluluktan çok gelenegin insanlara sunmuş olduğu bir yaşam biçimi anlayışıdır.

Anadolu farklı uygarlıkların oluşturduğu kültürlerin beşiği olan topraklara sahiptir. Bu kültür zenginliği Anadolu Türklerinin giyim-kuşamının şekillenmesini ve çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu durum sadece üste giyilenler olarak kalmamış, baş süslemelerine de yansımıştır. Bütün bunlarla birlikte geleneksel öğeler içeren bir giyim-kuşam örneği bize, ait olduğu toplulukla ilgili pek çok bilgi sunabilir. Buluntu giysiler aracılığıyla, giysiyi giymiş olan toplumdaki insanların yerleşik yada konar-göçer olup olmadıklarını, hangi tarihi olayları yaşadıkları ve etnolojik kökenleri, giysiyi taşıyan insanların sosyal statüleri, ekonomik düzeyleri kolaylıkla anlaşılabilir. Yine ülkemizde örneğin bir Türkmen ya da Yörük köyüne gidildiğinde kimin sözlü, kimin nişanlı, kimin dul olduğu başlığından, giydiği renlerden anlaşılır. Hatt düğün günü yapılan gelin başı ile gerdek sonrası yapılan başlık farklıdır. Günümüzde de köylerden kasaba pazarına gelindiğinde, kimin hangi köyden olduğu giysilerden anlaşılır.

Halk bilim kapsamı içinde ayrı bir yere sahip ve geleneksel kültürümüzün bir parçası olan yöresel giyim günümüzde gittikçe kaybolmakta, yozlaşmakta ve asıl kullanım amacından uzaklaşmaktadır. Bu kültür zenginliğinin ve birikimin belgelenmesi için yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu çok uzun süreçli bir gelişimi yansıtan büyük ve anlamlı kültür birikimini incelemek, zengin kültürel yapımızın seçkin örneklerinin yaşamla buluşturulması açısından önemlidir.

Geleneksel kültürü yansıtması ve yöresel giysi potansiyelinin yükselmesi nedeniyle, araştırma kapsamına alınan Şarkıkaraağaç günümüzde de gelenekleri ve görenekleri hala yaşatması açısından bölgesel bir önem taşımaktadır.

Çalışmanın yapıldığı Şarkıkaraağaç ilçesi Isparta-Konya karayolu üzerinde, Isparta iline 120 km, Konya iline 140 km uzaklıkta ve deniz seviyesinden 1180m

yükseklikte bulunmaktadır. İlçe 123.200 hektarlık bir alana yayılan yerleşik olup, ilçeye bağlı 4 belediye ve 25 köy bulunmaktadır. Son nüfus sayımlarına (31.12.2009) göre ilçenin nüfusu 27.874 olup, nüfusun % 34'ü ilçe merkezinde, %26'sı beldelerde, % 40'ı ise köylerde yaşamaktadır (Tunç, 2005).

Cumhuriyet öncesi dönemde, ilçede bulunan 8 medresede 436 öğrencinin eğitim gördüğü bildirilen bu önemli yerleşim biriminde, günümüzde Halk Eğitim Merkezi, Akşam Sanat Okulu, dört adet Halk Kütüphanesi bulunmaktadır. Eğitim ve Öğretime önem verilen ilçede 22 İlköğretim, 6 ortaöğretim okulu, 1 adet anaokulu, 31 anasınıfı bulunmaktadır. Ayrıca 2 özel MTSK kursu, 2 özel dersane, bir Meslek Yüksek okulu ve bu okula ait 1300 üniversite öğrencisi bulunmaktadır.

Günümüzde ilçenin ekonomisi genel olarak Tarım ve Hayvancılığa dayanmaktadır. Akdeniz ikliminin İç Anadolu bölgesine doğru karasal iklime dönüşmeye başladığı bölgede yeralan ilçede, yaz ayları sıcak ve kurak; kışlar ise soğuk ve az yağışlıdır. İlçede iklim ve toprak yapısı özelliklerle ilgili olarak hububat, baklagiller, sanayi bitkileri ve yem bitkileri ağırlıklı bir üretim yapılmaktadır. Ayrıca ilçede büyükbaş, küçükbaş, kanatlı, tektırnaklı hayvancılık ile su ürünleri yetiştiriciliği de yapılmaktadır.

Düğün giysilerinin belirlenmesine yönelik çalışmanın yapıldığı Şaerkikaraağaç ilçesinde ekonomik girdilerin esasını Turizm, hafif sanayi, tarım ve hayvancılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Sosyolojik olarak geleneksel yapı, örf ve adetlerin yalın ve naif olarak geçerliliğini koruduğu ilçede, düğün faaliyetleri açısından geleneksellik büyük oranda sürdürülmektedir. Yöreye has düğün kıyafetleri eski atasal formlarıyla korunup, saklanıp, giyilmekle birlikte, yeni düzenleme ve eklemelerle daha da zenginleştirilmiş günümüz örnekleri de sevilerek ve yaygın olarak yörede giyilmektedir.

Araştırmamız konusu açısından incelenen bu giysilerin açığa çıkarılması, özelliklerinin belirlenmesi, korunma altına alınması ve geliştirilmeye yönelik çalışmaların sürdürülmesi, Türk Kültürü açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma ile

bu zengin kültürel birikim belirli düzeyde ortaya konularak, ilçenin geçmişten günümüze etnografik analizi yapılmış olacaktır.

Çalışmamızda Isparta ili Şarkıkaraağaç ilçesinde sandıklarda muhafaza edilen ve günümüzde giyilmekte olan düğün amaçlı giyim elamanlarının belirlenmesi, önemli sayılabilinecek giysilerin kayıt altına alınması, teknik özelliklerinin ortaya konulması, giysilerde kullanılan malzemeler, renkler süslemeler, desen ve kompozisyon özelliklerinin tespiti ile bu giysilerin tarihi gelişimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Mualla Sezgin (1991): Konya Sarayönü Başhüyük Köyü'nde yaptığı araştırmada, en çok giyilen kadın kıyafetlerinin Kafkasya'ya has özelliklere sahip gömlek (iç göynek), kübetüp, kaftan (kabdal) ve ipek başörtüleri olduğunu tespit etmiştir.

Araştırmada, ipekten yapılan gömleğin altına “yanlı” adı verilen donun giyildiğini, evlenecek kızların”çuba” denen göğüslüğünü taktığını, gömleğin üzerine “kübetüp” adlı gümüş düğmeli yeleğin giyildiği gözlenmiştir. En üstte ise kolboyu dirsekte, uzun etekli kaftanın giyildiğini, ayrıca bele “kümüş kamar” adı verilen kemerlerin takıldığını ve başa da çaçaklı çavluk (saçaklı başörtü) takılarak, kısa gonçlu çorap (çınday) ve galoş adında ayakkabılarla giyimin tamamlandığı belirtilmektedir.

Sabiha Tansuğ (1985): Ege Bölgesi'nde (Kumköy, Bergama, Merkez Kapıkaya, Muğla, Milas, Tahtakuşlar, Ödemiş) yapılan araştırmalarda, Türkmen giyimini incelemiştir. Tansuğ, Türkmenlerde birçok giyimin (takı, başlık) kutsal sayıldığını, inançlara ve geleneklere uyularak hazırlandığını, giyimlerdeki şekillerin, renklerin, sayıların, süslemelerin, takıların hepsinin ayrı ayrı anlamlar içerdiğini tespit etmiştir.

Kumköy'de “keten kulağı” adı verilen pamuklu başörtüsü takıldığını, bu üçgen başörtünün karşılıklı iki ucuna birer metre uzunluk ta özel süslemeli bezin eklendiğini, üçgenin ucuna ise mavili-yeşilli, desenli bir basmanın dikildiğini ve bunun geleneksel bir özellik olduğunu belirtilmektedir.

Bergama'da yaşayan Üsküdarlı Türkmen kadınlarının “Kertmeli Entari” dedikleri bir üçetek giydiklerini, entarinin tüm çevresinin renkli bezlerle, üçgen kertmelerle (aplike) süslü olduğunu, giysinin altıparmak kumaşından yapıldığını, en içe beyaz, yanları nakışlı göleğin (göynek) giyildiğini, alta “köncek” adı verilen şalvarın, üzerine de peştamal denilen önlüğün takıldığını ve dikbağının (bağ-uçkur) bele sarıldığını saptamıştır.

Başa da “kaşar” adındaki altınlarla süslü, “terlik” denen takkenin giyilip, altına allı morlu (yırtma) çekinin takılıp, aynı zamanda da “dullukçak” denen paralı-boncuklu süslemenin de yanakları süslediğini, ayrıca yanakların çevresinden, çene altından boncuklu bir takı olan “ılmeçeri”nin takılarak, en üste keten adı verilen sarı renkli Buldan bezinin sarıldığını, böylece bir Türkmen gelini giyiminin oluştuğunu belirtilmektedir.

Rafia Övünç (1986): albüm niteliği taşıyan çalışmasında, Türk işleme desenleri konusunda araştırmalar yapmıştır. Geleneksel kadın kıyafetlerinde de kullanılan, civan, sarma, tel kırma, muşabbak, mürver, pesent, antika gibi iğne çeşitlerinin (işleme) malzeme ve teknikleri hakkında bilgiler vermiştir.

Türk işlemeciliğinde keten, kadife, atlas, çuha, ipek vb. kumaşların kullanıldığını, en eski devirlerde işlemeciliğe yöresel kadın giyiminde de kullanılan sırma işi ile başlandığını, XIX.yy’ da tel, boncuk, inci, kadife ipeği, tırtıl, yün, pul, pamuk ipliklerinin de işlemlerde malzeme olarak kullanıldığını belirtmiştir.

M. Taşhoğlu (1958); Tespit edilen en eski kadın kıyafetlerinin şalvar ve gömlek olduğunu belirtmiştir. Şalvar ve gömlek üzerine, üç etekli, sırmalı elbisenin giyildiğini ve üzerine zengin süslemeli kemerlerin takıldığını tespit etmiştir. Bu giyimlerin sırma işlemeli terlik, sırmalı çevre ve çok süslü mücevherlerle tamamlandığını ifade etmektedir. Tanzimat’tan önce ferace ile sadece gözler görünecek şekilde örtünülürken, Tazminat sonrası ferace yerine Araplardan alındığı tahmin edilen çarşafın kullanılmaya başlandığını, meşrutiyetin ilanından sonra kadın giyiminde yavaş fakat devamlı değişimin olduğu ancak Atatürk Devrimleriyle batıdan alınan giysilerin yavaş yavaş yerleşmeye başladığını belirtmiştir.

Enise Yener (1955); Ankara’da giyilen kadın kıyafetlerinin özellikle XIX-XX yy başlarında devirlere, bölgeye ve iklime göre değişiklik gösterdiğini ve Türk kadın giyiminin entariler, şalvar, içlikler, etekler ve ceketler olarak incelenebileceğini belirtmektedir. Kadın giyiminin evde, sokakta, gezmede, düğünde ve gelin giyimleri şeklinde gruplandırarak incelemiştir.

Gelin elbiseleri ve düğün elbiselerinin aynı olduğunu ve kadın giyiminde çok önemli bir yere sahip olduğunu belirterek, bunları kronolojik sıraya göre üçetek entariler, iki etek denilen harbalı ve holtalı elbiseler, holtasız düz çatallı entari tabir edilen sırmalı elbiseler olduğunu, sonraları daha dar etekli düz kutu içi bindallı entarilerin giyilmeye başlandığını belirtmiştir.

II. Abdülhamit devrinde ise telli denilen sırma elbiselerin bırakıldığını ve uzun etek ve ceketten oluşan elbiselerin giyilmeye başlandığı tespit edilmiştir. Genç kız kıyafetlerinin çok sade, sıradan olduğunu, gezme elbiselerinin ise uzun ipekli entariler, ipekli kadife hırkalar, daha çok elmastan yapılmış takılar, oyali yemeniler ve çarlardan (çarşaf) meydana geldiğini; iç çamaşırlarının: fanila yerine gömlek, üzerine canfes kumaştan kolsuz yelek, üzerine içlik ve Boşnak gömleğinin giyildiğini, ayrıca beyaz patiskadan iç donu, onun üzerine basma entari ve hırkanın giyildiğini tespit etmiştir. Günlük kıyafetlerin maddi olanaklara, giyen kişinin yaşına göre değiştiğini ve kadınların sokakta çuha, ferace, çar, yaşmak, sarı pabuç, sarı çizme giydiklerini belirtmiştir.

Reşat Ekrem Koçu (1969): Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü adlı çalışmasında, giyim, kuşam ve süslenme konusunda kullanılan isimlerin, tariflerin ve kelimelerin anlamlarını, değişik resimler, hikayeler, bu konuda yazılmış şiir ve maniler yardımıyla tespit etmiştir.

Giyim, kuşam ve süslenme konusunda faydalanılabilecek kaynaklar arasında divanları da katmak gerektiğini, halk şiirlerinin; türküler, koşmalar, semailer ve destanların bu konuda hazine kadar zengin olduğunu belirtmiştir.

Şermin Altunyuva Sever: Kadın Giyimi ve Temel Dikiş üzerine yaptığı çalışmasında, giyimin anlam ve önemini irdelemiş, insanın yaşadığı toplumda, kendini kabul ettirmek, beğeni kazanmak ve diğer insanları etkilemek için giyindiğini belirtmiştir. Antropolojik ve Tarihsel etkilerin, toplumsal ve psikolojik öğelerin ve ekonominin giyimi nasıl etkilediğini, nasıl değiştirdiğini saptamıştır. Giyimin endüstrideki yerini ve giyim endüstrisini nasıl bir sanayi kolu haline

geldiğini açıklamıştır. Giyimin aksesuar ile uyumu ve insan kişiliğini nasıl etkilediğini saptamıştır.

Necip Altınışik (1977): Bergama Müzesi'nde bir Çepni Gelini Giyimi adlı çalışmasında, Bergama ilçesine bağlı dört Çepni Köyüne ait gelin giysilerini incelemiştir. Çepni gelininin giysi ve takışlarını etnografik açıdan açıklamıştır. Çepni gelininin baş süslemesinin alınçekisinin ipekli ince krepten yapılan, kırmızı, çağla yeşili, lacivert, pembe, turuncu, koyu yeşil ve hardal renklerinden oluşan yedi ayrı çekiden oluştuğunu, renklerin ayrı ayrı anlamlar taşıdığını saptamıştır. Çeki üzerine üç adet pullu çiçek takıldığını (Allah-Muhammet-Ali'yi temsilen) çekiden sonra gelinin anlına mangır denilen (28-32 adet) bakır paraların, yanlarına ve ortasına altın paraların süs olarak takıldığını, altınların Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i temsil ettiğini ve çene altından baş kısmına 2-3cm eninde ince, renkli bez üzerine pulların dizildiğini, kenarlarındaki kırmızı boncuklarında ucunda pulların sıralandığı "sakandırak" adında bir takının bağlandığını belirtmiştir. Gelinin başına alduvak örtüldüğünü, duvağın altına "abani" denilen bir üstlüğün örtüldüğünü, bu örtünün koruyuculuğuna inanıldığını, gelinin saçlarının (40-12) adet belik örgü ile örüldüğünü, gelinin boynuna boncuk, meci diye, kolye adı verilen takıların takıldığını saptamıştır. Ayrıca Çepni gelininin iç kısmına göynek, üstüne üç etek entari ya da ulama sırmalı hare, taka, takı, çiçekli telli hare denilen entarinin giyildiğini, üstüne göğüslük bağlandığını, onunda üstüne cepken giyildiğini, cepkenin üstüne "Libade" denilen giysinin giyildiğini, alta ise çitare kumaştan mor beyaz çizgili şalvarın giyildiğini saptamıştır. Giysinin kemerle tamalandığını, ayrıca püsküllü, 7 ayrı renk iplikten örme kuşağın, kemerbest de denilen çakıldaklı dokuma kuşağında kullanıldığını tespit etmiştir. Üçetek entarinin yanlardan iki ucunun arkaya bağlanması sonucu açık kalan kısmı kapatmak için önlük takıldığını ve ayağa sarı renkli çizmenin giyildiğini belirtmiştir.

Dr. Ayten Sürür (1983): Ege bölgesi Kadın Kıyafetleri üzerine yaptığı çalışmada giyim olgusunun tanımını yaparak, giyim olgusunun oluşumunda rol oynayan etkenleri, giyim olgusunun tarihsel açıdan, sanat tarihi açısından ve sosyolojik açıdan nasıl değerlendirildiğini saptamıştır. Giyimini giyenin sosyal durumunu, yaşını yada

dönemini, kişilik ve karakterini, ekonomik durumunu, ve toplumdaki yerini belirlediğini gibi, bireysel, toplumsal, yada ulusal özellikler gösteren bir olgu olduğunu belirtmiştir. Sosyo–ekonomik koşulların, coğrafi konumun, tarihin, yaşama ilişkin tüm özelliklerin giyim kavramının oluşumunda etkili olduğunu belirtmiştir. Kültürün, yaşama biçiminin, modanın ekonomik yapılanmanın giyim şeklini nasıl değiştirdiğini saptamıştır.

Geleneksel yaşam biçiminde kadının yerini irdelemiş, geleneksel kadın giyimi biçimlerini oluşturan temel bölümlerin, başlıkların, vücuda giyilenler, ayağa giyilenler, takılanlar ve süsleme elemanları olduğunu saptamıştır. Geleneksel kadın giyiminin, soakata giyilenler, evde ve çalışma sırasında giyilenler ve özel günlerde giyilenler olarak üç bölüme kümelemek gerektiğini belirtmiştir.

Sokakta giyilen giysilerin, kolları parmaklara kadar uzun dar ve etekleri yere kadar uzun ve bol olan ferace, manto ve tek parça, iki parça uzunluğu yerden bele kadar olan peştamal olduğunu saptamıştır. Evde ve çalışma sırasında mevsime göre basma ve pazenden yapılmış, çatal don, top don, kuyruklu, ağzı geniş don denilen şalvarların ve şalvar üzerine zıbın denilen gömlek ve entarilerin, entari üzerine içlik denilen yeleklerin giyildiğini saptamıştır. Özel günlerde canlı ve parlak renkli yazmaların, küpe, yüzük, bilezik, gerdanlık gibi takıların takıldığını, renkli şalvarın, gömleklerin kolsuz cepkenlerin, üç etek entarilerin giyildiğini, oyali yemenilerin, yazmaların, alın çekilerinin, yöresel başlıkların takıldığını, nakışlı çorap ve burma ediklerin giyildiğini saptamıştır. Düğünlerde gelinlik olarak gelin alı denilen giysinin giyildiğini ve ak duvak örtüldüğünü, günümüzde de beyaz gelinlik giyildiğini ancak geleneksel kısımda kına gecelerinde hala kırmızı renkli gelin alının giymeye devam ettiğini belirtmiştir.

Ayten Sürür (1976): Türk işleme sanatı adlı çalışmasında Türk işlemeciliğinin önemine değinmiş, genç kızların çeyizlerinde ve kıyafetlerinde Türk işlemeciliğinin süsleme ve süslenme açısından eskiden olduğu gibi günümüzde de hala kullanıldığı belirtilmiştir. İki ayrı kumaş parçasını birbirine ekleme yolu aranırken dekorasyon amacıyla kumaşların birbirine birleşmesiyle dikişli süslemenin ortaya çıkışını saptamıştır. Eski çağlardan başlayarak Anadolu'ya kadar işlemeciliğin

nasıl bir tarihi gelişim gösterdiğini açıklamıştır. Mezopotamya, Asur, Pers, Hitit gibi uygarlıklarda özellikle kadın giyiminde kullanılan süslemelerin, günümüz yöresel kadın kıyafetlerindeki süslemelerle hayret verecek derecede benzerlik gösterdiğini saptamıştır. İşlemenin Orta Asya’da gelişimini, Anadolu’ya geçişini örneklerle açıklamış, applike ve keçe işi süslemenin ilk olarak Akhunlar’da görüldüğünü belirtmiştir (Günümüzde Ege Bölgesi’nde Türkmen giyiminde “kertme” adı verilen applike süslemeli kadın kıyafetleri hala kullanılmaktadır).

“Aplike dikiş ile üstüne dikme tekniği; iki renkli kumaşın birbirine dikilmesine verilen addır” tanımlamasını saptayan Sürür; bu sanatın yüzyıllarca Türkler tarafından uygulandığını, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de çok değişik ve yeni biçimlerin ortaya çıktığını belirtmiştir. Süslemede kullanılan işlemeciliğin zeka ve muhayyileleri sayesinde Türkler tarafından geliştirilip, gerçek bir halk sanatı haline geldiğini belirtmektedir.

İşleme sanatının uygulandığı yerleri tespit eden araştırmacı, kadın ve erkek kıyafetlerinde kullanılan işlemleri saptamış, işleme için gerekli malzeme ve aletlerin kumaş, iplik, kasnak, iğne ve tığ, olduğunu belirlemiş, işleme tekniklerini açıklamıştır. İşleme sanatında motif ve kompozisyon düzeninin oluşumunu ve bölgelere göre gösterdiği değişiklikleri açıklamaktadır.

Prof.Dr. Örçün Barışta (1995): “Türk İşleme Sanatı” adlı çalışmasında, Türk işleme sanatının Anadolu’dan önceki tarihi gelişimini ve Anadolu’daki tarihi gelişimini; Anadolu Selçuklu Dönemi, Anadolu Beylikleri dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki tarihi gelişimini açıklamıştır. XV. yy ile XX.yy arasındaki dönemde, işlemede kullanılan araç-gereçlerin, uygulanan tekniklerin, seçilen konuların neler olduğunu, motiflerin biçimlendirilmesini, kompozisyon ve üslup özelliklerinin neler olduğunu saptamıştır.

Semiha Başbuğ (1964): “Türk İşlemleri” adlı çalışmasında, işleme sanatının kendine has bir tarihi karakterinin olduğunu, sonsuz bir işleme kaynağının oluştuğunu belirtmiştir. Türk işlemlerinin en eski zamanlardan günümüze değin

aldıkları isimleri tespit etmiş, özellikle XVI-XVII-XVIII. yy. larda gelişimini, en üst düzeye çıkaran Türk işlemeciliğinin belli başlı türlerinin nasıl işlendiğini ve nerelerde kullanıldığını açıklamıştır. Türk işlemlerinin karakter özelliklerini belirterek, kullanılan teknikleri, motifleri, kompozisyon özelliklerinin nasıl olduğunu saptamıştır.

İşleme sanatında kullanılan kumaşların, ipliklerin ve renklerin inanılmaz bir zeka ve hayal gücüyle nasıl bir kompozisyona dönüştüğünün anlatıldığı çalışmada, sarma, balık sırtı, suzeni, aplike, susma, civantaşı gibi bir çok çeşidi olan işleme türlerinin nasıl yapıldığını, nasıl bir tarihi süreçten geçip günümüze ulaştığına dair detaylı bilgilere yer verilmektedir. Mendillerin, uçkurların, bohçaların, para keselerinin, yazmaların, kız çeyizlerinin, peşkirlerin, çevrelerin, hamam havlularının, kapı örtülerinin, sofra takımlarının Türk İşleme Sanatında en çok kullanılan eşyalar olduğunu belirtmektedir. Kadın kıyafetlerinde kullanılan “Maraş” işinin kadife kumaş üzerine, kabartılmış altın ve gümüşlerle yapıldığını ifade edilmektedir. Özellikle XIX. Yy kadın kıyafetlerinin üçetek, libade, şalvar, kolsuz kadife ceket, kollu ceket olan fermene, bindallı, altın kemer, getik, pabuç, makrama, kısıkı olduğu açıklanmaktadır.

Prof.Dr. Örcün Barışta: “Cumhuriyet Dönemi Türk Halk İşlemeciliği, Desen ve Terminolojisinden Örnekler” adlı çalışmasında, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında işlemeciliğini giyim kuşamla ilgili bir dal olarak uygulandığını, salta, fermene, çantalı entari, üçetek entari, salma yenli, tepeden giyme, parçalı entari, tepebaş elbise, baştan geçme entari, peştamal, önlük kuşak, şal kuşak çevre, bürgü duvak gibi giysilerin işlenip süslenmesinin bu görüşü desteklediğini belirtmektedir. İşlemenin uygulandığı eşyaların doğum, sünnet, evlenme, ölüm çevresinde kümelendiğini ve duygu, düşünce, inanç gibi kaynaklarla serpildiğini ifade etmektedir. Düğün, kına gecesi, çeyiz hazırlama, serme çevresinde kümelenen işlemenin evlenme, doğum gibi olaylardan beslendiği ifade edilen eserde, düğün adetlerinin çeyiz alanında özellikle işlemeciliği nasıl beslediğini örnekler vererek açıklamıştır. Kına yakılırken damadın omzuna, gelin kızın işlediği bir yağlığın örtülmesi gibi.

Cumhuriyet döneminde işlemeciliğin, el işlemeciliği ve makine işlemeciliği olarak sürdürüldüğünü ve farklı aletlerin kullanıldığını, el işlemeciliğinde nakış igneleri, tığ, cigerdeldi, tırnak, kasnak, makas vb. makine işlemeciliğinde dinomo makinesi, astragan iş aleti gibi araçların kullanıldığını belirtmiştir. İşlemelerin Ereğli Keteni, şal kuşağı, patiska, diril, küflü, soğuk bez, sakangur, humayın, hasse, sarı kıvrak, Tire Bezi, atlas, patiska, kadife, altıparmak (kutnu), kaşık sapı, mor, al, havlu, yazma vb. gereçlerin üzerine yapıldığını belirlemiştir. Kanaviçe, aplike, ajur, ipek işlemlerin yapıldıklarını, kumaş özelliklerini açıklamaktadır.

İşlemecilikte uygulanan tekniklerin: kanaviçe, sarma, pesent, hesap işi, kum iğnesi, muşabak, mürver, kırmatel, antika, sıçan dişi, sarhoş bacağı gibi düz iğne işleri; fisto nakışı, cigerdeldi, arı petegi, bal gümece, erbi göbekli, çomak, top, yörme, aşık yolu şaşırdı, çifte kıvratma vb. gibi çapraz iğne gibi işlemler olduğunu belirtmektedir. Ayrıca işlemlerde kır çiçekleri, karanfil, gül, lale, kasımpatı gibi çiçeklerin; armut, çilek, elma gibi meyvelerin, yaprakların, mimarinin, cami, kümbetlerin, hayvanların, gemi yelkenlerinin, su, bahçe, kemer, sütun gibi daha birçok motiflerin kullanıldığını ifade etmektedir.

Perihan Y. Eronç (1984): “Giyim Süsleme Teknikleri” üzerine yaptığı çalışmada, M.Ö. 2500 yıllarında Sümer kadın kıyafetlerinin süslemeli ve işlemeli olduklarını ifade etmektedir. Asur kadın kıyafetlerinde, Hitit kadın elbiselerinde, Mısır’da ve Mogolistan’da, Orta Asya’da Uygurlar’da giyim elamanlarında zengin süslemelerin görüldüğü belirtilmektedir.

Süsleme ve desenin tanımlarını yaparak, kumaş, desen ve işleme özelliklerini açıklamıştır. İşlemede kullanılan araç-gereçleri tespit etmiş, bunların teknik özelliklerini ve işleme tekniklerini saptamıştır.

Süheyla Korkusuz: Nakış Temel Bilgileri Tekniği Uygulamaları ve Örnekleri adlı çalışmada, nakışın tarihinin insanlık kadar eski olduğunu ve çıkış yerinin büyük olasılıkla Asya olduğunu belirtmiştir. Nakış yapımında kullanılan araç-gereçleri ve bunlarla ilgili teknik bilgileri açıklamaktadır. Kullanılan yabancı ve Türk

nakış türlerini ve yapıları, kullanım yerlerini, motif ve kompozisyon özelliklerini açıklamaktadır.

Burhan Oğuz (2004): Türkiye Hakkında Kültür Kökenleri (Dokuma ve Giyim Teknikleri) adlı çalışmada keten, yün, ipek vb. hammaddelerin dokuma tekniklerini ve tarihi gelişimlerini tespit etmiş, yün, keten ve ipeğin kullanılabilir hale gelinceye kadar izlediği yolları açıklamıştır. Anadolu da dokuma tarihini incelemiş ve Türk el dokumacılığının çeşitlerini (düz dokuma, kuşak ve kollar, çarpanalar, kırkikli dokumalar) saptamıştır. Dokumacılıkta kullanılan araçların teknik özelliklerini açıklamaktadır.

Anadolu giysilerinin genel karakterlerini ve yörelere göre giyim türlerini tespit etmiştir. Karadeniz, Erzurum, Konya, Tokat, Ağrı yöresi kadın kıyafetlerini, Filistin ve Türkistan giysileri ile karşılaştırarak, İslam dinin giyim özelliklerine olan etkilerini saptamıştır.

Atilla Erden (1988): Anadolu Giysi Kültürü adlı çalışmada, Anadolu da 5.000 den fazla köyde 25 senede oluşturduğu birikimini resimleyerek açıklamıştır. Giysinin insanlığın yaşamında, çok zengin kültürel bir olgu olduğunu belirtmiştir. Giysi kültürünün Anadolu'daki oluşumu ve tarihsel gelişimi üzerinde bilgiler vermiştir. Büyük kentlerin oluşturduğu giysi kültürü, kırsal yöre giysi kültürü, törensel giysi kültürü, moda'nın oluşturduğu giysi kültürü ve çocuk giysisi kültürü gibi çevrelerin Anadolu'da oluşan giysi kültürünün ana yapısını oluşturduğunu ifade etmektedir. Ekolojik çevre koşullarının, ekonomik yapının, geleneklerin, moda'nın, cinsel farklılıkların ve değer yargılarının, giysi kültürünü yönlendiren ana etkenler olduğunu belirtmiştir.

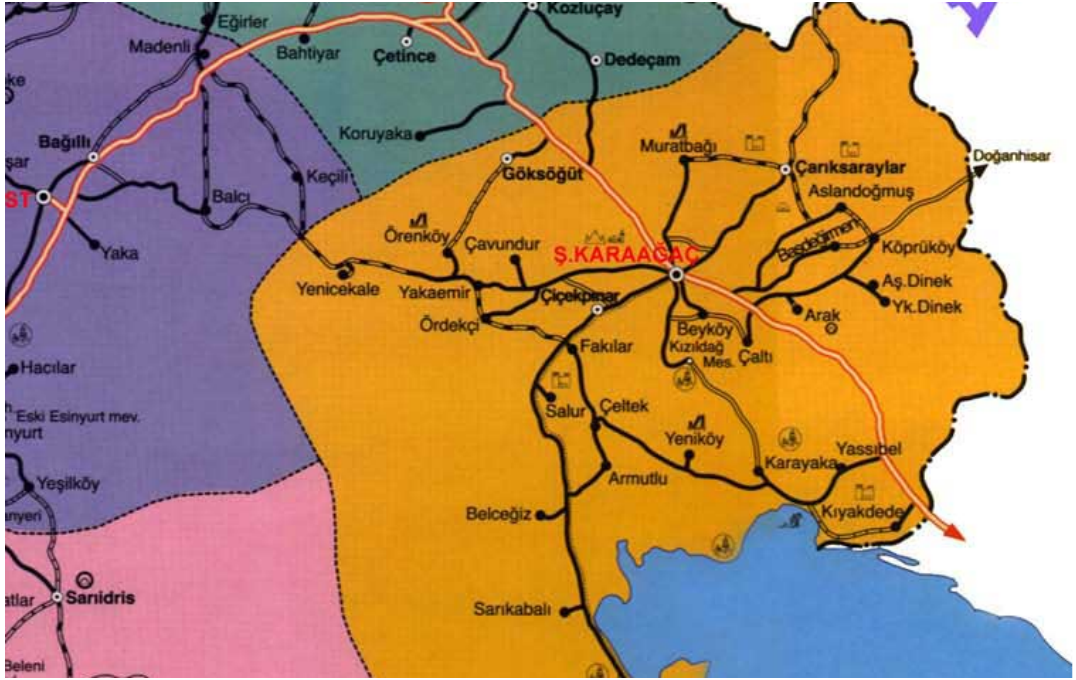
Lale Görünür (2010): Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri adlı çalışmada, Osmanlı giyim geleneğinin, Orta Asya giyim kültürünün devamı niteliğinde olduğunu söylemektedir. Osmanlı'daki giyim özelliklerinin Pazarlık Kurganları'nda ele geçirilen giysilerin özellikleri ile büyük benzerlik gösterdiğini belirtmiştir. Orta Asya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na kadar, değişikliklere uğrayarak,

ancak kendine has özelliklerini yitirmeden kullanıla gelen yöresel Türk Kıyafetkerinin altın çağını Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşadığını belirtmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL

Araştırma konusuna bağlı olarak, Isparta İli Şarkikaraağaç ilçesi merkez dahil olmak üzere: Çiçekpınarı, Ördekçi, Çarıkсарaylar, Beyköy ve Arslandoğmuş köylerinde 2009 yılı Nisan, Haziran ve Ağustos aylarında genel olarak bir öğrenme ve çalışma planı oluşturma için bir ön araştırma yapılmıştır. Bu incelemeler sırasında Şarkikaraağaç ilçesi ve köylerinde geleneksel düğün giysilerinin eski ve yeni tüm özelliklerini yansıtan yeterince materyalin bulunduğu gözlemlenmiştir. Çalışmanın esas kısmını ise 2010 yılı Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında yapılan araştırma amaçlı uzun geziler oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı Şarkikaraağaç ilçesi, kasaba ve köyleri Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. İnceleme yapılan Şarkikaraağaç merkez, kasaba ve köyleri.

Bu çalışmanın materyalini araştırma sahası içerisinde yer alan merkez ve köylerdeki geleneksel düğün giysileri, günümüzde kullanılan yöresel kıyafetler, takılar, görüşülen kişilere ait röportajlar, giyim elamanlarının fotoğrafları, konu ile ilgili literatürler oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan materyalin temininde tam sayım yönteminden yararlanılmış, tespit edilen bütün giyim elamanı sahipleriyle görüşülmüş ve ulaşılabilen bütün giyim elamanları araştırmaya dahil edilmiştir. İnceleme yapılan merkez, kasaba ve köyler şekil 1’de, Ön araştırma ve İnceleme tarihleri de Çizelge 1. de verilmiştir. Giyim elamanı sahibi olan ve yüzyüze görüşmelerin yapıldığı Kaynak kişiler, yaşları ve yaşadıkları yer Çizelge 2. de verilmiştir.

Çizelge 1. Ön araştırma ve İnceleme tarihleri

Ön Araştırma		
	Tarih	İnceleme yeri
1.	21-22.23 Nisan 2009	Şarkikaraağaç Merkez
2.	12-13-14 Haziran 2009	Çiçekpınarı Kasabası, Çarıksaraylar Kasabası
3.	25-26-27 Ağustos 2009	Beyköy, Ördekçi ve Aslandoğmuş köyleri
Genel İnceleme		
	Tarih	İnceleme yeri
1.	3-4-5 Eylül 2010	Şarkikaraağaç Merkez
2.	16-17-18 Eylül 2010	Çiçekpınarı Kasabası
3.	24-25-26 Eylül 2010	Çiçekpınarı Kasabası, Çarıksaraylar Kasabası
4.	27-28-29 Eylül 2010	Çarıksaraylar Kasabası
5.	2-3-4 Ekim 2010	Beyköy, Ördekçi Köyü
6.	9-10-11 Ekim 2010	Beyköy, Aslandoğmuş Köyü

Çizelge 2. Kaynak Kişiler, yaşları ve Yaşadıkları Yer

Kaynak Kişi	Yaşı	Yaşamakta olduğu yöre
Ayşe Acar	57	Çiçekpınarı Kasabası
Ayşe Akyol	80	Beyköy
Ayşe Aşır	58	Çarıksaraylar Kasabası
Behiye Kaynak	75	Çiçekpınarı Kasabası
Durkadın Küçük	55	Çarıksaraylar Kasabası
Emine Tarhal (merhum)	90	Çarıksaraylar Kasabası
Esmâ Tarhal	42	Çarıksaraylar Kasabası
Fatma Tüfekçi (Merhum)	90	Ördekçi Köyü
Kamile Çelik	77	Çiçekpınarı Kasabası
Raziye Acar	49	Çiçekpınarı Kasabası
Şefika Gündoğdu	76	Çiçekpınarı Kasabası

3.2. YÖNTEM

Bu çalışma bir alan araştırmasıdır. Fotoğrafla belgeleme, röportaj, karşılıklı görüme ve belgesel gözlem yönteminden yararlanılmıştır.

Şarkikaraağaç ilçe merkezinde ve araştırma kapsamına alınan köylerde yöresel giyim elamanı bulunan evler tespit edilmiş ve giysilerin sahipleriyle birebir görüşülmüştür. Sandıklarda muhafaza edilen ya da halen kullanılan giyim elamanlarının ön cepheden, arka ve profilden fotoğrafları çekilmiştir.

Sandıklardan çıkartılan ya da kullanılmakta olan giyim elamanları: kumaş özellikleri, dikiş, işleme, süsleme ve kullanım özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir. Giyim elamanlarının mankenli ya da mankensiz fotoğrafları çekilerek,

teknik çizimleri yapılmıştır. İlçe ve köylerde incelenen giyim elamanlarının yerel adı, bulunduğu yer, kime ait olduğu, kullanılma tarihi, nasıl elde edildiği, kullanıldığı yer ve genel özelliklerini belirten bilgiler yazılı olarak kayıt edilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Geleneksel düğün giysilerine ilişkin bilgiler. Bu bölümde Şarkikarağaç ilçesi ve araştırma kapsamına alınan köylerde tespit edilen düğün giysileri ve özellikleri, ülkemizin farklı bölgelerindeki örneklerle karşılaştırarak yorumlamaya çalışmıştır. Şarkikarağaç ilçesinde düğün giysileri baş giysileri ve takıları, içe giyilen giyim elamanları ve üste giyilen giyim elamanları ve ayağa giyilen giyim elamanları olmak üzere dört bölümde incelenmiştir.

4.1. Başa giyilenler ve takılanlar

Araştırma süresi içinde yörede geleneksel olarak düğünlerde giyilen baş giysilerinin, fes, gümüş tepelik, sağlık ya da püskül, çeki ya da başaltını, krep ya da poşu, boncuk çekisi, zincir sarkıtları yada yanlık, baş askısı, pullu çeki ya da alduvak olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan;

4.1.1. Fes: Ülkemizin çeşitli yörelerde, kırmızı renkli keçe kumaş ya da çuhadan tek parça olarak kalıba germe tekniği ile yapılan baş giysisi dir. (Özdemir 2009) Fes kuzey Afrikanın batısında fas şehrinde icad edilmiş kırmızı renkli bir baş kirvesidir; bütün Osmanlı memleketlerinde ve diğer bazı müslüman memleketlerinde yayılmış giyilmiştir. (Koçu 1969). Araştırmamızda Behiye Kaynak'a ait olan ve en az 100 yıllık bir süreden beri kullanılan örnek incelenmiştir (Şekil 2). Fesin üzerine gümüş bir tepelik ve bunun kenarına tutturulmuş yörede "koza" denilen yine gümüşten yapılmış küçük bir silindir vardır. Bu koza içine saç benzetmek amacıyla yün orlon veya kordonetten yapılmış olan siyah renkli sağlık, (püskül) uç kısımdan yerleştirilerek tutturulmuştur, atkuyruğunu andırmaktadır. Antalya, Burdur, Isparta illeri Muğlanın doğusu, Denizlinin güney doğusu, Afyonkarahisar'ın güneyini içine alan Teke yöresinde yaygın kullanımı olan bu giyim elamanı benzer özelliklere sahiptir. Ayrıca Antalya yöresinde fese benzeyen çaş diye adlandırılan başa giyilen (fes yerine) keçeli bir kasnaktan oluşan bir giyim elamanıda tespit edilmiştir.

Şekil 2. Behiye Kaynak'a ait Fes

4.1.2. Tepelik: Ülkemizde kadın fesleri üzerine dikilen veya doğrudan gümüşten ya da altından yapılan bir baş süslemesidir. Fesi tamamen ya da kısmen örten tepelikler çoğunlukla düz yada tas biçiminde yapılmaktadır. Üzeri ise çeşitli şekillerde süslenmektedir. Tepelik yalnız kadın feslerinde kullanılmıştır yalnız fes üstünde de değil, doğrudan serpuş gibi saç üzerinde gümüşten, yaldızlı bakırdan fes tablasını örtecek şekilde yapılmış daire şeklinde, oymalı, nakışlı madeni bir levha olup firdolayı kenarı ziynet altınları yahut İnciler, inci püskülcükler asılarak süslenirdi. (Koçu 1969) Araştırmamızda Behiye Kaynağa ait olan ve kızı Ayşe Acar'da bulunan tepelik incelenmiştir (Şekil 2).

Şekil 3. Behiye Kaynak’a ait tepelik

En az 100 yıllık olduğu söylenen tepelik orijinal gümüşten yapılmıştır, yine gümüşten yapılmış yörede koza denilen küçük silindir içine at kuyruğuna andıran siyah kordonetten yapılmış püskül (sağlık) ve uç kısmından tepeliğe tutturulmuştur. Şarkikarağaç ilçesinin hemen hemen tamamında hala kına gecesinde kullanılmakta ve korunmaktadır. Tepelik renkli ipek ceki ile kaplanmış fesin tepe kısmına tutturulmuş ve alna gelen kısım iki sıra halinde altın liralarla süslenmiştir. Ayrıca tepeliğin hemen altında boncuklardan örülmüş “ boncuk çekisi” tutturulmuş ve yan taraflarına da uçlarına altın dizilmiş zincir sarkıtlar takılarak süslenmiştir. Anadolu’nun pek çok yerinde kullanılmış olan tepelik ve çeki halan Bolunun Kıbrısçık, ve Kızık, Bergama’nın Çepni köylerinde ve diğer Türkmen ve Yörük köylerinde düğüm törenlerinde gelinin baş süslemeleri arasında yer almaktadır. (Yılmaz 1971, Altınışik 1977, Tansuğ 1977, Tansuğ 1982, Yediyıldız 1983, Kırzioğlu 1992, Tansuğ 1985)

4.1.3. Başlık-Başaltını- Altın çekisi: Yörede kırmızı kurdele ya da bükülmüş ince kumaşa ve çeşitli renklerde tülbentlere belli aralıklarla geçirilen altın liralar, fesin alın kısmına, çeki üzerine yerleştirilmekte ve arkadan bağlanmaktadır. Van ili ve civarında ise kadınlar başlarına üstü yuvarlak daire biçiminde kenarları püsküllü “kofi” denen başlıklar takmaktaydılar. Kofi çuhadan yapılan içine ince ağaçtan kasnağa geçirilen bir başlık türüdür. Bu başlıklar kırmızı renklidir, başlıkların etrafı kişilerin maddi durumuna göre altın liralar yada gümüş paralarla donatılırdı. Kofi olarak adlandırılan başlığın üstüne kırmızı renkte krep örtü örtülürdü- üstüne tepelik konduğunda çökmemesi için araya ince ağaçtan bir plaka yerleştirilirdi. (Efelioğlu 2006) Araştırmamızda yine Behiye Kaynak’a ait, yaklaşık 90 yıllık bir altın çekisi incelenmiştir (Şekil 4). Normal düz çeki üzerine iki sıra halinde sarı liralar yerleştirilmiştir. Şarkikarağaç ilçesinde başlık, başaltını ya da altın çekisi adlarıyla bilinen bu başlık fesin üzerine bağlanmakta ve gelin kıza oğlan evinden gönderilmektedir. Ekonomik duruma göre sık sık balık pulu gibi dikilmiş birkaç altın dizisinden oluşmaktadır.

Şekil 4. Behiye Kaynak’a ait “Altın Çekisi”

4.1.4. Sağlık-Püskül: Gelin başı süslemede kullanılan genellikle siyah kordenattan yapılmış ve gümüş koza adı verilen küçük bir silindirin içine yerleştirilmiş püsküldür. Saça benzetmek amacıyla kullanılan bu püskül at kuyruğunu andırmakta ve uç kısımdan tepeliğin kenarına tutturulmaktadır.

Başlıklıkları süslemek amacıyla kullanılan püskül yöreye has bir kullanım şeklidir. Antalya, Burdur, Isparta, Afyon, Muğla ve Denizli civarlarında yaygın olarak kullanılmakta beraber, Şarkikarağaç ilçesinde gelin kızın düğün günü giydiği taka giysisi ile birlikte kullanılması ayrı bir özellik taşır (Şekil 5).

Şekil 5. Ayşe Akyol’a ait Püskül

4.1.5. Boncuk Çekisi: Ekonomik duruma göre inci yada beyaz-mavi boncuklardan örülmüş, yan taraflarına zincir sarkıtlar tutturulmuş, uçlarına altınlar dizilmiş başlık süsleme çekisidir. Araştırmamızda Behiye Kaynak’a ait olan ve en az 100 yıllık boncuk çekisi incelenmiştir. Boncuk çekisi kırmızı, mavi, sarı ve lacivert boncukların tığ ile örülerek üçgen şekiller verilerek yapılmıştır. Fes üzerine konan tepeliğin hemen altına kordonla tutturularak yerleştirilmiştir. Boncuk çekisi, altın çekisine yerleştirilen altınlarla paralel olacak şekildedir (Şekil 6).

Şekil 6. Behiye Kaynak’a ait Boncuk Çekisi

4.1.6. Baş askısı: Gümüşten yapılmış 25 cm uzunluğunda minik halkalardan oluşan ve uçlarında altınlar takılı olan bir baş süslemesidir. İncelediğimiz başlıkta baş askısı boncuk çekisinin hemen üzerine tepeliğin alt kısmına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. 1cm eninde kumaş şerit üzerine dikilen baş askısı tepeliğin arka kısmından ön tarafa boyunca alınlık hizasında kadar olan kısma dikilerek tutturulmuştur. Böylece baş süslemesi tamamlanmış olur (Şekil 7).

Şekil 7. Ayşe Acar’a ait Baş askısı

4.1.7. Pullu- pullu çeki- al duvak: Pullu: çevresi ve üstü sırmayla, pulla işlenmiş, kırmızı başörtüsü (Burhan Oğuz 2004) Pullu, pullu çeki ya da al duvak adlarıyla kullanılan ve genellikle kırmızı renkli, ipek ya da tülenden yapılan başörtüleridir. Kare şeklinde olan bu örtülerin bir kenarı 90-93 cm uzunluktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Ayşe Acar’a ait Pullu Çeki (Al duvak)

Araştırmada incelediğimiz pullu çeki Behiye Kaynak’ın kızı Ayşe Acar’a aittir. Bu çeki hala kına gecelerinde, araştırmamızın temel noktalarından biri olan Çiçekpınarı kasabasında giyilmektedir. Ancak önceleri gelin kız baba evinden ayrılırken kızın babası ya da büyük erkek kardeşi tarafından gelinin yüzünü kapatacak şekilde başa örtüldüğü araştırmamızın temel tanıklarınca ifade edilmektedir.

Yöreyle ait pullu çekin Balıkesir, Denizli, Antalya, Burdur, Konya, Afyon, Artvin, Tokat ve İzmir, Bergama yörelerinde kullanılan pullu başörtülerıyla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

4.2. Giyim Elemanları

Araştırma süresi içinde Şarkikaraağaç ilçesinin merkezinde ve köylerinde iç ve dış giyim elemanları olarak kullanılan giysiler incelenmiştir.

4.2.1. İçe Giyilen Giyim Elemanları

Araştırma süresi içerisinde Şarkikaraağaç ilçesi merkezinde ve köylerinde iç giyim olarak: göynek ve içlik denilen giyim elemanlarının kullanıldığı belirlenmiştir.

4.2.1.1. Göynek

İç çamaşırı olarak kullanılan, yanları genellikle yırtmaçlı, dokuma kumaştan yapılan giysidir (Ergür, 2002). Şarkikaraağaç ve araştırma kapsamındaki köylerde, “göynek”, “ gömlek”, “ içgömleği” gibi adlarla bilinen bu giyim elemanının, yine yöre halkının dokuma el bezi dedikleri, beyaz, keten, düz dokuma, pamuklu cinsi kumaştan, oyulgama tekniği ile elde dikildiği ve elde işlendiği anlaşılmaktadır. Geniş kesimli, uzun, yakası “V” biçiminde açık, manşetsiz ve etek ucundan yukarı doğru dikey olarak, çiçek ve hayvan motiflerinden oluşan, su şeklinde kanaviçe iğnesi ya da sarma tekniği ile süslendiği gözlenmiştir.

Araştırmamızda Çiçekpınarı kasabasında hala yaşayan Şefika Gündoğdu ’ya ait ve Behiye Kaynak’a ait iki adet göynek incelenmiştir. Birinci örnekteki giyim elemanı, Ş. Gündoğdu’ya ait tek yönlü, kanaviçe tekniği ile işlenmiştir. Etek ucundan yukarıya doğru, dikey, su şeklinde, pembe, sarı, kahverengi, yeşil ve gri renkteki ipliklerle işlenen göynek, dokuma el bezinden dikilmiş, yakası göğüs altına kadar “V” şeklinde açık, takma kollu, yakanın arka kısmına pervaz geçirilmiş, yaklaşık 120 yıllık, nakışlı bir giyim elemanıdır (Şekil 9).

Şekil 9. Şefika Gündoğdu'ya ait Göynek ve deseni

İkinci örnekteki giyim elamanı (B. Kaynak) 120 yıllık, dokuma el bezinden, oyulgama dikişi ile elde dikilmiş, etek uçları ve etek ucundan yukarıya doğru oluşturulan, su adı verilen kısım, sarma tekniği ile elde, hayvan motifleriyle işlenerek süslenmiştir. Kırmızı ve siyah renkteki iplerle işlenen bu giyim elamanı uzun, takma kolları, manşetsiz ve yakası açılmamış şekildedir. Yakası açılmamış olan giysinin, yakasının yörede gelin kızın baba evinden ayrıldığı gün açılmak üzere dikildiği, ancak kullanılmadığı karşılıklı görüşmelerden anlaşılmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10. Behiye Kaynak’a ait Göynek ve deseni

Göynek, 50 cm enindeki “peş” adı verilen kumaşın, ikiye katlanıp, 105cm boy oluşturulup, kol boşluklarının bırakılarak, göğüs ve kalça genişliğini sağlayabilmek amacıyla, yan taraflara, “yan” denilen parçaların el dikişi ile (ulama) dikilmesiyle oluşturulduğu, oyuk adı verilen açıklığın arka kısımda pervazla temizlendiği ve göğüs kısmında “V” şeklinde yirik adı verilen bir açıklığın meydana getirildiği, yaklaşık bilek hizasında, düz takma kolun, manşetsiz bir şekilde dikildiği tespit edilmiştir.

Batı Anadolu Bölgesini oluşturan illerde özellikle Teke Yöresi’nde kullanılagelen göyneklerde, birbirine çok yakın benzerlikler gözlenmiştir. Yine Bergama, Merkez Kapıkaya ve Tahtakuşlar köyü çevresinde pamuklu beyaz dokuma, kumaş ya da bükme denilen dokuma kumaştan, aynı şekilde dikilmiş, giyim elamanlarına “gögnek”, “gömlek” ya da “köynek” adı verilmektedir (Tansuğ,1985).

4.2.1.2. İçlik

Şarkikaraağaç ve araştırma bölgesindeki köylerde, geleneksel giysiyi tamamlayan bir giyim elamanıdır. Koçu (1969)’ya göre “İpek ya da pamuklu

kumaşın çeşitli desenlerle işlenmesiyle süslenen bir kadın gömleği” olarak tanımlanmaktadır. Yörede hem günlük giysi, hem de düğün giysisi olarak kullanılan içlik, düz, desenli, ya da farklı renklerdeki kumaşların birleştirilmesiyle, hafif kare yakalı, arka kısım tek parçalı pilili, ön kısım iki parçalı, kalçaya kadar uzunlukta, düz kollu, kol ağzı manşetli olarak dikilmekte ve göyneğin üstüne giyilmektedir.

Araştırmamızda B. Kaynak’a ait içlik incelenmiştir. Farklı renklerdeki kumaşlardan dikilmiş, omuz kısmı ve ön parçalarına astar geçirilmiş, yörede “kazayağı” denilen seyrek zigzaklardan oluşan dikiş tekniği ile süslenmiştir. Hala kullanılmakta olan bu giyim elamanın Balıkesir, Bergama, Denizli, Antalya, Artvin, Tokat, İzmir ve Konya yörelerinde giyilen içliklerle benzerlik gösterdiği görülmüştür (Şekil 11).

Şekil 11. Behiye Kaynak’a ait içlik

Yine Anadolu’nun çeşitli yörelerinde içlik, aynı amaçla, farklı yöresel adlarla kullanılmakta, bazı yörelerde sim, sırma, klaptan ile işlenmektedir (Özbel, 1947; Yener, 1955, Tansuğ, 1977; Sürür, 1983).

4.2.2. Üste Giyilen Giyim Elamanları

Şarkikaraağaç ilçesinde araştırma süresinde geleneksel olarak düğünlerde giyilen giyim elamanlarının üçetek entarileri şalvar ve kazaki cepken oldu tespit edilmiştir.

4.2.2.1. Üçetek Entari

Sırma ve ipek kullanılarak çeşitli desenlerle süslenen, şalvar üstüne giyilen ve eteği üç ayrı parçadan oluşan giyim elamanına "üçetek" adı verilmektedir (Koçu 1969). Anadolu'nun büyük bir bölümünde kadın giyiminin en eski örneklerinden olan üç etek; eteklerinin yanları yırtmaçlı, önü açık, belden birkaç adet düğmeli veya belden bir karış mahali kapalı, etekleri yerle bir denecek derecede uzun entarilerdir " şeklinde tanımlanmaktadır. Üçetek entarilerinin, kullanım rahatlığıyla tarih boyunca konar-göçer hayat tarzının önemli giysilerinden olduğu, küçük değişiklikler gösterse de 19yy sonlarına kadar benzer öğelerle kullandığı görülmektedir (Görünür, 2010). Üçetek entariler altıparmak, canfes, kutnu, kadife, çitari, sevai vb. kumaşlardan yapılmaktadır (Anonim, 1978).

Bu giyim elamanı Şarkikaraağaç ve araştırma kapsamına alınan köylerinde halen düğünlerinde giyilmektedir. Üçetek entari genel görünüş olarak; boydan boya açık olan ön kısım iki parçalı ve biraz dar, arka kısım tek parça ve daha bol dikilmekte, yanları bele kadar yırtmaç şeklinde açık, yuvarlak yakalı veya bele kadar inen V yakalı, düz kolludur. Kol ve etek uçları su taşı, kordon, kaz ayağı dikişi, yılan eğrisi dikişi gibi materyallerle süslenmektedir. Üçetek entarilerin kol uçlarına genellikle renkli basmadan, "yen kalpağı" adı verilen bir parça dikildiği ve bu dikilen parçanın geriye doğru kıvrılarak, içe giyilen içlik adındaki giyim elamanının görünmesini sağlamak amacıyla yapıldığı belirtilmektedir. Yörede üçetek entariler morlu, huşidiye, altıparmak, kaşık sapı ve taka ya da takı isimleriyle adlandırılmaktadır. Bu isimlendirmeye Altınışık ()'ın Çepni Gelini Giyim adlı eserinde de rastlanılmıştır. Araştırma kapsamına alınan köylerde üç etek entari kumaşları mor-beyaz, kırmızı-sarı, sarı-siyah, yeşil-beyaz çizgili çitari veya kutnu, atlas, altıparmak, kaşık sapı ve ipekli olarak adlandırılmaktadır.

Ölmez, (1994) Gdl ilçesinde yaptığı araştırmasında, yörede giyilen  etek kumaşlarının, Altıparmak adı verilen kumaşında, atkı-çözgü iplik cinslerinin, pamuk-ipek ve kutnu adı verilen kumaşda, ipek-ipek ya da pamuk-ipek karışma olduğunu belirtilmiştir. Babaoğlu (1974) ve Yediyıldız (1983) Altıparmağın ipekli sarı-siyah, beyaz ve kırmızı renklerde çizgili olarak el tezgahlarında dokunan bir kumaş olduğunu; Altay(1974), Yılmaz (1981), Yediyıldız (1983), ağlayan (1987), Sezgin (1994) ve nl (1994) de kutnu kumaşın zgs ipek atkısı pamuk ve ipek karışımı olan enine yollu kaba, kalın bir kumaş olduğunu belirtmişlerdir. Apak (1997) ise Altıparmağı izgili ve çizgileri 3 ila 6 farklı renkten yapılan, yarı ipekli bir kumaş olarak, kutnuyu çözgü ipliği ince ipek, atkı ipliği iki pamuk ve bir ipek iplikten dokunan enine çizgili kaba, kalın dokulu bir kumaş olarak tanımlamaktadır. itari ise ipekle karışık pamuk ipliği ile dokunmuş sarı ve kırmızı ubuklu bir kumaştır (Koçu 1969). Koçu (1969) Altıparmağı, alaca denilen kumaşın bir çeşidi olarak tanımlamıştır. Genellikle kırmızı zemin üzerine sarı ubuklu olarak dokunduğunu, altıparmakta çubukların sarı siyah, beyaz mavi yeşil ve mor altı renk üzerine olduğunu belirtmektedir.

Bu araştırmada Çiçekpınarı kasabasında yaşayan Behiye kaynak’a ait yaklaşık 100 yıllık Huşidiye, şefika Gündoğdu’ya ait 60 yıllık Kaşıksapı, yine şefika Gündoğdu’ya ait 120 yıllık Takı, arık saraylılar kasabasında Durkadın Küçük’e ait Takı, Çarıksaraylar’dan Emine hanıma ait Taka ve Altıparmak, Beyköy’de yaşayan Ayşe Akyol Taka; rdekci köyünde yaşayan Fatma Tfekiye ait 75 yıllık Takı, huşidiye adıyla kullanılan üçetek entariler incelenmiştir (şekil 12-16).

B. Kaynak’a ait Huşidiye adı verilen üçetek entari mor üzerine beyaz yollu çitari kumaştan dikilmiş, iç kısım kaput bezi denilen dokuma beyaz kumaş ile astarlanmış, yılan eğrisi denilen dikişle tutturulmuştur. Yaka bele kadar V şeklinde açık, düz, uzun kolludur. Kollarında yen kalpağı adı verilen, yırtmaçlı genellikle basmadan yapılan bir kısım bulunmaktadır. Karşılıklı görüşmelerden yen kalpağının kirlenmeyi önlemek için, ya da ie giyilen iliğin görünmesini sağlamak amacıyla özellikle yapıldığı öğrenilmiştir. Giyim elamanının yaka ve arka kısmına görüntüyü güzelleştirmek ve kullanışı kolaylaştırmak için ince bir pervazın geçirildiği

görülmektedir. Yaka ve kol uçları kordon, kordonet, gaytan denilen sarı simli materyalle süslenmiştir. İncelenen giyim elamanın resmi ve ölçüleri Şekil 12’de verilmiştir.

Huşidiye
Boy: 130cm
Kol boyu: 52cm
Arka etek genişliği: 73cm
Omuz genişliği: 62cm
Ön etek genişliği: 75cm
Yırtmaç uzunluğu: 60cm

Şekil 12. Behiye Kaynak’a ait “Huşidiye” ve ölçüleri

Şefika Gündoğdu’ya ait olan kaşıkşapı adıyla bilinen, yeşil turuncu çizgili kumaştan elde dikilmiş, Huşidiye de denilen üçetek entari, kaput bezi dokuma kumaşla astarlanmış, kenarları sutaşı denilen süsleme şeridiyle süslenmiştir. Kırışmaması için kazayağı denilen dikişle eteklerin köşeleri astar üzerinden tekrar dikilmiştir. Ş. Gündoğdu ile yapılan karşılıklı görüşmede bu giyim elemanının yaklaşık 60 yıllık olduğu ve kendi düğününde giydiği öğrenilmiştir. Ayrıca yörede kullanılan bu üçetek entarilerin sadece yaka, kol ve etek uçlarının su taşı, kordon, kordonet gibi isimler alan sarı simli süsleme materyaliyle süslendiği karşılıklı konuşmalar sonucu tespit edilmiştir. Bu giyim elamanının resmi ve ölçüleri devamda verilmiştir (Şekil 13).

Kaşıksapı üçetek entari
Boy: 132cm
Kol boyu: 51cm
Arka etek genişliği: 75cm
Omuz genişliği: 61cm
Ön etek genişliği: 73cm
Yırtmaç uzunluğu: 60cm

Şekil 13. Şefika Gündoğdu'ya ait huşidiye (kaşık sapı) ve ölçüleri

Şefika Gündoğdu'ya ait yörede Takı ya da Taka adı verilen üçetek entari pembe zemin üzerine beyaz desenli saten kumaştan, elde dikilmiş önden açık, düz bir giyim elamanıdır. Üç parçadan oluşmaktadır, yaka kısmı V şeklinde, yırtmaçlar bel hizasına kadardır. Yakasız dikilen giyim elamanının V kısmı sarı simli kordonet ile zikzak dikişi oluşturularak süslenmiştir. Yaka kısmı 1cm lik bir pervazla kaplanarak kullanım rahatlığı ve güzel görünüm sağlanmıştır. Kol uçları yöreye özgü yen kalpağı denilen bir parça ile kaplanmıştır. Yen kalpağı yırtmaçlı dikilmiştir ve yırtmaç kısmından dışarıya doğru kıvrılarak kullanılmaktadır. Kullanım amacı güzel görünüm sağlamak, kirlenmeyi önlemek ve içe giyilen göyneğin görünmesini sağlamaktır. Bu giyim elamanının en önemli özelliği en üste giyilmesi ve gelinlik yerine kullanılmasıdır. Çiçekpınarı kasabasında yaşayan Şefika Gündoğdu ve Ayşe

Acar ile yapılan karşılıklı görüşmelerde bu giyim elamanının düğün günü gelin kızın baba evinden çıkarken gelin başlığı ile birlikte giyildiği öğrenilmiştir. Ayrıca takının bir gelin giysisi olmakla beraber, gelin alma töreninde oğlan evinden gelen (30-35 yaşlarında) yeni evli kadınlar ve gelinin arkadaşları tarafından giyildiği öğrenilmiştir. Kırmızı renkli ipek satenden yapılan, içi astarlı gelin dış giysisi olan bu giyim elemanın, giyenin üzerinde düzgün durabilmesi için etrafı püskülü geniş bir kumaşın bele sarıldığı ve onun üzerinde işlemeli uçkur bağlandığı öğrenilmiştir. Yaklaşık 120 yıllık olan takının resmi ve ölçüleri Şekil 14.'te verilmiştir.

Taka
Boy: 126 cm
Omuz genişliği: 61cm
Kol uzunluğu: 52cm
Yaka (V): 52cm
Etek genişliği: 69cm
Yırtmaç: 55cm

Şekil 14. Şefika Gündoğduya ait Taka ve Ölçüleri

Çarıkсарaylar Kasabasında hala yaşamakta olan Durkadın Küçük'e ait, yine Çarıkсарaylar da yaşayan Emine Tarhal'a ait Takı (= Taka), Beyköy'de yaşayan Ayşe Akyol (80)'a ait Takı ve Ördekçi Köyü'nde yaşayan Fatma Tüfekçi (75)'ye ait

Takı adıyla kullanılan Üçetek entarilerin aynı özellikleri taşıdığı gözlemlenmiştir. Çarıksaraylar Kasabası örneklerinden E. Tarhal’a ait “Altıparmak” adı verilen üçetek entari: siyah, kahve, yeşil, koyu turuncu renkli çizgiyollarından oluşmaktadır. Yaklaşık 100 yıl önce giyilmiş olan bu giyim elamanının boyun çevresi, kolağızları balıksırtı kordon ile süslenmiştir. Elde makine dikişi ve baskı dikişi tekniği ile dikildiği ve astarlandığı tespit edilmiştir (Şekil 15).

Altıparmak üçetek entari
Boy: 132cm
Kol boyu: 51cm
Omuz genişliği: 62 cm
Etek genişliği: 73cm
Yırtmaç uzunluğu: 61cm
V yaka uzunluğu: 55cm
Kol genişliği: 17cm

Şekil 15. Emine Tarhal’a ait Huşidiye (Altıparmak) ve Ölçüleri

Apak (1997) altıparmak adı verilen kumaşının çizgilerini, 3 ila 6 farklı renkten yapılan yarı ipekli bir kumaş olarak tanımlamaktadır. Altıparmak kapsamında incelediğimiz Üçetek entari gurubuna giren “Altıparmak” adıyla yörede kullanılan bu giyim elemanın benzer özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. V yakalı, düz yırtmaçlı, üç parçadan oluşan giyim elamanı, yen kalpağı parçasıyla tamamlanmıştır.

Ördekçi Köyü’nden Fatma Tüfekçi’ye ait “Huşidiye” adıyla bilinen üçetek entari, ince pembe, yeşil, kırmızı, siyah çizgili, kaşık sapı adı verilen kumaştan el ile dikilmiş, dokuma kaput bezi ile astarlanmıştır. F. Tüfekçi’nin yakınlarıyla yapılan görüşmelerden bu giyim elemanının kına gecesinde giyildiği öğrenilmiştir. Ayrıca gelin kızın bu giysiyi günlük yaşamda da giydiği ifade edilmiştir. Giysinin kol uçları yen kalpağı parçasıyla tamamlanmış; kol uçları, etek uçları, yaka kenarları kaytan adı verilen süsleme şeritleriyle süslenmiştir. “Yılan eğrisi” adı verilen işleme tekniğiyle süsleme şeritleri giyim elemanına tutturulmuştur (Şekil 16).

Altıparmak Huşidiye
Boy: 134 cm
Kol boyu: 51cm
Omuz genişliği: 64 cm
Etek genişliği: 75 cm
Yırtmaç uzunluğu: 60 cm
V yaka uzunluğu: 55cm
Kol genişliği: 17cm

Şekil 16. Fatma Tüfekçi’ye ait Huşidiye (Altıparmak) ve Ölçüleri

Behiye Kaynak, Şefika Gündoğdu, Ayşe Acar, Hafize Aydemir, ve Şerife Yıldız ile yapılan karşılıklı görüşmelerden, üçetek entarilerin yapıldıkları kumaşların adlarıyla isimlendirildiğini ve Huşidiye adıyla kullanıldığı öğrenilmiştir. Ancak “Huşidiye” isimlendirilmesinin nereden kaynaklandığına dair bilgiye rastlanılamamıştır.

4.2.2.2. Şalvar

Şalvar genellikle bol ağı, uçkurla bele bağlanan bir dış giyim elamanıdır. Erkek ve kadın giysilerinde kullanılmaktadır. Yün düz kumaştan ipekli, pamuklu, pazen ve desenli kumaştan yapılmaktadır. Geniş kesimli parlak ayak bileklerinde boğumu olacak şekilde topuk üzerine düşürülür. Şarkikaraağaç ilçesi ve araştırma kapsamına alınan köylerinde hem düğün giysisi hem de günlük giysi olarak kullanılan şalvar daha çok kırmızı, pembe, mor renklerde çizgili, pamuklu veya ipekli kumaşlardan yapılmaktadır. Araştırmamızda incelenen şalvarlar düz renkte yarım ağı, çok geniş olmayan, parçaları büz gülü, beli lastikli veya uçkurlu olarak dikilmiştir. Karşılıklı yapılan görüşmelerden günümüze gelebilen şalvar örneğinin bulunmadığı benzerlerinin elde veya makinada dikilerek düğünlerde giyildiği öğrenilmiştir. İncelenen giyim elemanı Behiye Kaynak'a ait olup makina dikilerek aslına benzetilmeye çalışılmıştır. İki farklı kumaş kullanılarak dikilen şalvarın beli ve paçaları lastiklidir, yarım ağı ve dar kesimlidir. Kalça- bel kısmı beyaz dokuma kaput bezinden, alt kısmı kırmızı zemin üzerine desenli pazenden alışıktır. Beyaz dokuma kaput bezinin yıkanma kolaylığı sağlamak ve kumaştan tasarruf sağlamak için kullanıldığı öğrenilmiştir. İncelenen şalvarın resmi ve ölçüleri Şekil 17'de verilmiştir.

Şalvar
Boy: 9 cm
Kemer (bel genişliği): 80 cm
Paça genişliği: 36 cm
Beyaz kumaş boyu: 33 cm

Şekil 17. Behiye Kaynak'a ait şalvar ve ölçüleri

Yöresel giyimde önemli bir yeri olan şalvar en eski kadın giyim elamanlarından biridir (Özbel 1947, Taşcıoğlu, 1958) Değişik biçimlerde ve farklı boylarda olup, üst kısmı enli ve kırmalı, parçaları ayrı ve genişçe dikilmiş bir giyim elemanı olarak tanımlanan şalvar biçki bakımından dört tipe ayrılmaktadır. Bunlar; çeşitli ende kumaşların birbirine dikilmesiyle, bir torba şeklinde yapılan “parçalı şalvar”, belden ayak bileklerine kadar bir bütün olan ve ayakların görünmeyeceği biçimde dikilen “paçasız şalvar”; daha çok köylü kadınlar ve Yörüklerin kullandığı “Ayrı açık peykli şalvar” ve tamamıyla “açık peykli şalvar” şeklinde sıralanmaktadır (Özbel 1947, Oral 1963, Komşuoğlu vd 1986). Anadolu’nun değişik yörelerinde ve Ankara’da yapılan araştırmalarda da şalvarın temel giyim elamanlarından biri olduğu belirtilmekte ve bu giyim elemanlarında, benzer özellikler tespit edilirken ayrıntılarda bir takım yöresel farklılıkların olduğu gözlenmektedir. (Özbel 1947, Taşcıoğlu 1958, Oral 1963 Arık vd. 1972, Babaoğlu 1974, Öztürk 1976, Yener 1976, Altınışik 1977, Kartal 1983, Sürür 1983, Yediyıldız 1983, Komşuoğlu vd. 1986, Çağlayan 1987, Sarıoğlu 1988, Süslü 1989, Yıldız 1989, Koç 1990, Altundaş 1993).

4.2.2.3. Kazaki (Cepken)

Çuhadan yapılan ve çeşitli şekillerde işlenen kısa cekete verilen addır (Koçu, 1969). Gömlek üzerine giyilen kolları bol ve yırtmaçlı, çoğunlukla yakasız, sırma işlemeli bele kadar inen kısa giysilerdir. Cepkenler uzun kollu, üst giysilerdir (Ergür, 2002) Şarkikaraağaç ilçesi ve araştırma kapsamına alınan köylerde hem düğün giysisi hem de günlük giyim elemanı olarak kullanılan cepkene kazeki ya da gazeke adı verilmektedir. Gazeke, yakası açık, kısa etekli, kollu ve kenarları sırma işlemeli kadın giysisidir. (Oğuz, 2004). Gazeke yada kazeki adıyla bilmen giyim elemanı genellikle kadife kumaştan düz kollu, dik yakalı astarlı, boyu bele kadar uzundur. Şarkikaraağaç yöresinde gazeke yada kazeki denilen bu giyim elemanına Anadolu’nun bir çok yöresinde salta, fermene, kesik yelek, cepken, sarka, kübetüb gibi isimler verilmektedir. (Ölmez, 1994) Gazeke (kazeki) yörenin işlemeleriyle dikkati çeken bir giyim elemanıdır. Ön kısım iki parçalı, arka kısım tek parçalı, bedeni saracak biçimde dikilmektedir. Anadolu’nun bir çok yöresinde olduğu gibi Şarkikaraağaç yöresinde de ön kısım, kolları, yaka ve arka kısım sim, sırma, klabtan,

gaytan, kordon, su taşı, gibi materyallerle süslenmektedir ve kenarlarına harç geçirilmektedir. Beyaz kaput bezi ile astarlanan giyim elemanı araştırma kapsamına alınan köylerde düğün törenlerinde kına gecesinde üç etek entarinin üzerine giyilmektedir. Bu giyim elamanında cuhadan başka kadife, saten atlas opel gibi kumaşlar kullanılmakta, içine keten yada Amerikan bezinden astar geçirilmektedir. (Ölmez 1984) (Altay 1979), (Yediyıldız 1983) ve Tezcan 1984) atlası ince ipekten sık dokunmuş, genellikle tek renkli sert ve parlak bir kumaş olarak, Öz (1951) ve Altay (1974) da sateni atkı yüzülü, bir yüzü parlak, tek renkten oluşan bir kumaş olarak tanımlanmışlardır. Reşat Ekrem Koçu kadifeyi ipek yahut pamuk ve yüzdenyüzü tüylü yumuşak kumaş olarak tanımlanmıştır.

Araştırmamızda Çiçekpınarı kasabasında Şefika Gündoğdu (77)'ya ait ve Behiye Kaynak'a ait iki kazeki incelenmiştir. Şefika Gündoğduya ait gazeke (kazaki) bordo kadife kumaştan elde dikilmiş ve pembe dokuma kumaşla astarlanmıştır. Düz kollu, yakasız, ön kısım iki parçalı arka kısım tek parçadan oluşmaktadır. Kol ve etek kenarları, kol üst kısımları, ön beden, arka beden sarı simlerle kordon yada gaytan (kaytan) adı verilen su taşı metaryeli ile süslenmiştir. Sürahiyi andıran şekil kumaş üzerine çizilmiş ve makina dikişi ile kaytanlar kumaş üzerine tutturulmuştur. Yaklaşık 60-70 yıllık olduğu öğrenilen giyim elamanının uç kısımlarına sim harç geçirilmiştir. İncelenen giyim elamanının resmi ve ölçüleri Şekil 18'de verilmiştir.

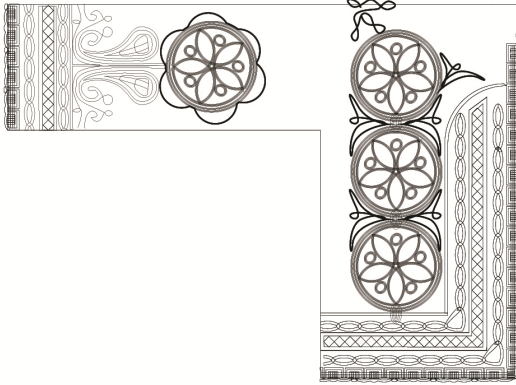

Kazaki
Boy: 46 cm
Kol boyu: 54 cm
Etek genişliği: 85 cm

Şekil 18. Şefika Gündoğdu'ya ait Kazaki ve Ölçüleri

Behiye Kaynak'a ait gazeke kırmızı kadifeden elde dikilmiş ve kırmızı kumaşla astarlanmıştır. Düz kolu, yakasız, ön kısım iki parçalı, arka kısım tek parçalıdır. Bitkisel motifler çizilerek sarı simlerden oluşan su taşı materyaliyle süslenmiştir. Uç kısımlara harç geçirilerek güzel görünüm ve dikiş temizliği

sağlanmıştır. Yaklaşık 70 yıllık olduğu öğrenilen giyim elamanının resmi ve ölçüleri devamda verilmiştir.

Kazaki
Boy: 48 cm
Kol boyu: 55 cm
Etek genişliği: 85 cm

Şekil 19. Behiye Kaynak'a ait Kazaki, deseni ve Ölçüleri

4.2.2.4. Uçkur

Şalvar veya iç donunun belde durmasını sağlamak için kullanılan bir çeşit kuşaktır (Şenel 2009). Eni dar boyu uzun olarak yapılan uçkurların ve kısımlarında zengin işlemler vardır. Uçkur bele sarıldıktan sonra nakızlı kısmı görünecek biçimde yandan sarkıtılır (Şenel 2009). Şarkikaraağaç ve araştırma kapsamında yer alan köylerde uçkur adıyla bilinen giyim elamanının daha çok düğün törenlerinde ve günlük giyimde tamamlayıcı eleman olarak kullandığı karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. Şalvardan daha çok üç etek entarinin düzgün durmasını sağlama amacıyla huşidiye ve taka adı verilen üç eteklerin üzerine bağlanan önlük ve peştamalin bele tutturulmasını sağlamak için kullandığı tespit edilmiştir. Bu araştırmamızda Behiye Kaynak ve kızı Ayşe Acar'a iki adet uçkur incelenmiştir. Behiye Kaynak'a ait uçkur beyaz dokuma ve keten kumaşın bir arada kullanılmasıyla dikilmiş ve uç kısımları bitkisel motifler çizilerek farklı renklerdeki nakış iplikleriyle sarma tekniği kullanılarak işlenmiştir (Şekil 20).

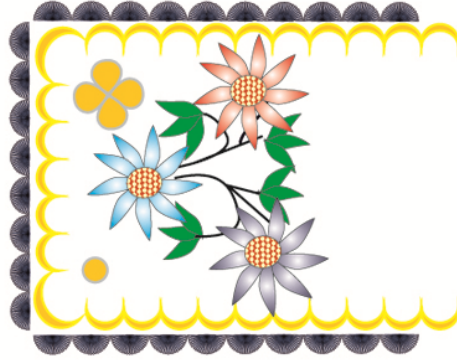
Uçkur
Uzunluğu: 150 cm
Genişlik: 16 cm
İşli kısım: 20 cm

Şekil 20. Behiye Kaynak'a ait uçkur, ölçüleri ve deseni

Bu giyim elamanının daha çok zengin aileler tarafından dikilip, işletildiği ve elden ele dolaştırıldığı karşılıklı görüşmelerden anlaşılmaktadır. Genellikle bitkisel motiflerden oluşan desenler uçkurun uç kısmına çizilerek, Türk işi isleme tekniklerinden olan sarma, balıksırtı ve kanaviçe teknikleri kullanılarak işlenmiş, uç kısımları pullarla süslenmiştir. İncelediğimiz bu giyim elemanının deseni stilize dallar, yapraklar ve çiçeklerden oluşmuştur. Mavi, kırmızı, pembe, mor, kahverengi

ve yeşil turuncu renkli nakış iplikleriyle desen sarma tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Yaklaşık 100 yıllık olduğu karşılıklı görüşmeler sonucu öğrenilmiştir.

Ayşe Acar (56) a ait ikinci örneğimiz olan uçkur daha yakın zamana ait olup aslına benzetilmeye çalışarak boyama tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Desen önce çizilmiş sonra mavi, kırmızı, pembe, yeşil ve kahve renkli boyalarda boyanmıştır. Desen altın sarısı boya ile zenginleştirilmiştir. Giyim elemanının tamamı küçük üçgen şeklinde sarma tekniği kullanılarak çevrenmiştir. İncelenen giyim elemanının resmi ve ölçüleri devamda verilmiştir.

Uçkur
Uzunluğu: 140 cm
Genişlik: 15 cm
İşli kısım: 15 cm

Şekil 21. Ayşe Acar’a ait uçkur, ölçüleri ve deseni

4.2.2.5. Saçaklı kuşak

Bele bağlanan uzun, enli yada ensiz kumaşlardır (Şener, 2009). Koçu (1969) kuşağı “beli sıkı tutmak için, sarılan uzun ve dar kumaş, şal vesaire ...” olarak tanımlamıştır. Saçaklı kuşak, kadınların üçetek giydikleri zaman bellerine doladıkları kalın kuşaktır (Oğuz, 2004).

Şarkikaraağaç ilçesi ve araştırma kapsamına alınan köylerde bu giyim elemanın çok zengin ve çeşitli örnekleri tespit edilmiştir. Saçaklı kuşak, püskülü kuşak, dirhem kuşak, yün kuşak, ipek kuşak, saten kuşak, peştamal gibi adlarla bilinen bu giyim elemanı düğün törenlerinde ve günlük yaşamda çok önemli bir yere sahiptir. Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Şarkîkaraağaç yöresinde de benzer amaçlarla kullanılan kuşaklar, dokuma kumaşlar, saten, ipek, pazen kumaşlar kullanılarak dikilmiştir. İpek olanların düğünlerde, diğerleri daha çok günlük yaşamda kullanıldığı karşılıklı görüşmelerde öğrenilmiştir. Bu araştırmamızda Çiçekpınar kasabasında yaşayan Behiye Kaynak'a ait ipek kuşak, yün dokuma kışlık kuşak, Şefika Gündoğdu'ya ait çizgili kuşak, Ayşe Acar'a ait kare, sarı, krem, beyaz renkli peştamal, Çarıkсарaylar kasabasında yaşayan Ayşe Aşır'a ait şal kuşak, Durkadın Küçük'e ait peştamal, Beyköy'de yaşayan Ayşe Akyol ait ipek kuşak, Ördekci köyünden Fatma Tüfekciye ait dirhem kuşak incelenmiştir. Bu giyim elamanının farklı ölçülerde, farklı amaçlarla ve mevsimlere göre dikildiği yine karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. Kullanım amacı giysinin düz durmasını sağlamak ve kirlenmeyi önlemektir. Kuşak tamamlayıcı eleman olarak en üste bele sarılmakta ve mutlaka uçkurla bağlanarak kullanılmaktadır. Behiye Kaynağa ait pembe çizgili ipek kuşağın, saf ipekten elde dikildiği, yaklaşık 100 yıllık olduğu ve elden ele geçerek kullanılarak günümüze geldiği, karşılıklı görüşme sonucu öğrenilmiştir. Kuşak, önlük adlarıyla bilinen bu giyim elemanı düğün törenlerinde gelin kız tarafından düğün birinci günü kullanılmaktadır. Pembe zemin üzerine açık mavi ve kahverengi çizgilerden oluşan bu giyim elemanı taka yada takı adı verilen üçetek entari ile birlikte kullanılan, iki kattan oluşan giyim elamanıdır. İncelenen giyim elamanının resmi ve ölçüleri Şekil 22'de verilmiştir.

İpek Kuşak
Genişlik: 135 cm
Boy: 70 cm
Bel genişliği: 61 cm
İkinci kat boy: 22 cm

Şekil 22. Behiye Kaynak’a ait ipek kuşak ve ölçüleri

Behiye Kaynak’a ait, yaklaşık 100 yıllık kışlık yün dokuma kuşak yada önlük, öncek adıyla kullanılan giyim elemanı, kahverengi siyah ve krem renkli yün iplerin birleştirilmesiyle dokunan yün dokuma kumaştan elde dikilmiştir. Seyrek pililerle ve kolan adı verilen tutmaç (sap) ile tamamlanmıştır. Kullanılan materyallerden bu giyim elemanın mevsimlere göre değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır. Düğün günü, kına gecesi günü ve günlük yaşamda aynı amaçlı fakat farklı malzeme kullanılarak dikilen kuşakların kullandığı karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. Diğer giyim elamanlarının bezerliği yanında, özellikle yöreye ait kuşakların Balıkesir, Denizli, Konya, Artvin, Tokat, İzmir, Bergama yöresi geleneksel kadın giysileriyle benzerlik gösterdiği fark edilmektedir. İncelenen giyim elamanının resmi ve ölçüleri Şekil 23’te verilmiştir.

Yün Dokuma Kuşak
Genişlik: 200 cm
Boy: 72 cm
Bel genişliği: 96 cm
Pili aralığı: 15 cm
Sap (tutmaç) uzunluğu: 140 cm

Şekil 23. Behiye Kaynak’a ait Yün Dokuma Kuşak ve Ölçüleri

Şefika Gündoğduya ait kırmızı zemin üzerine yeşil çizgilerden oluşan çift katlı, bel kısmı sıkı pililerle toplanan bele bağcıklarla bağlanan, dokuma kumaştan dikilmiş bir giyim elamanıdır. Şefika Gündoğdu'dan bu kuşağın gelin kız tarafından gelin hamamı sonrası giyildiği öğrenilmiştir. Daha çok önlük adıyla bilinen bu kuşak tamamlayıcı ve kullanım rahatlığı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. İncelenen giyim elamanının resmi ve ölçüleri Şekil 24'te verilmiştir.

Dokuma Kuşak
Genişlik: 150 cm
Boy: 63 cm
Bel genişliği: 70 cm

Şekil 24. Şefika Gündoğdu'ya ait Dokuma Kuşak ve Ölçüleri

Ayşe Acar'a ait peştamal, beyaz, turuncuya yakın sarı ve açık kahverengi, mor, pembe gibi renk tonlarında ipek ve pamuk ipliklerinden dokunmuştur. Uzun, ince ve kalın çizgilerden ve kare şekiller ile desenleştirilmiştir. Yaklaşık 70 yıllık olduğu karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. Düğün töreninde gelin hamamı günü gelin kızın havlu niyetine ve örtünme amacıyla kullandığı bu giyim elemanı, günlük yaşamda hem peştamal hem de başı sıcak ve soğuktan korumak için poşu olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Genellikle peştamal adıyla bilinen bu kuşak dışarıdan satın alınmak suretiyle temin edilmekte ve elden ele geçmekte olduğu, karşılıklı görüşmeler sonunda öğrenilmiştir. Uç kısımları püskülle süslenmiş giyim elamanının resmi ve ölçüleri Şekil 25'te verilmiştir.

Peştamal
Genişlik: 100 cm
Boy: 120 cm

Şekil 25. Ayşe Acar'a ait peştamal ve Ölçüleri

Beyköyde yaşayan Ayşe Akyol (80) a ait ipek kuşak, kırmızı, mor, turuncu, yeşil, sarı, turuncu çizgilerden oluşmaktadır. Kına gecesi günü üçetek entarinin düz durmasını sağlamak için bele sarılan püsküllü kocaman kuşak üzerine üçgen şekil oluşturacak şekilde bele uçkur ile tutturulmaktadır, uç kısımları aynı renklerde ipliklerle saçaklandırılan bu giyim elamanın resmi ve ölçüleri Şekil 26'da verilmiştir.

İpek Kuşak
Genişlik: 70 cm
Boy: 180 cm

Şekil 26. Ayşe Akyol'a ait İpek Kuşak ve ölçüleri

Ördekci köyünden Fatma Tüfekçi (86)'ye ait Dirhem kuşak adı verilen giyim elemanın yaklaşık 100 yıllık olduğu karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. İpek-pamuk karışımı dokumadan yapıldığı tahmin edilen bu giyim elamanı kırmızı, sarı, açık yeşil, kahverengi, turuncu, siyah, beyaz renkli ipliklerden dokunmuştur. Aynı renkteki ipliklerle oluşturulmuş saçakların olduğu görülmüştür. Bu giyim elemanın resmi ve ölçüleri Şekil 27'de verilmiştir.

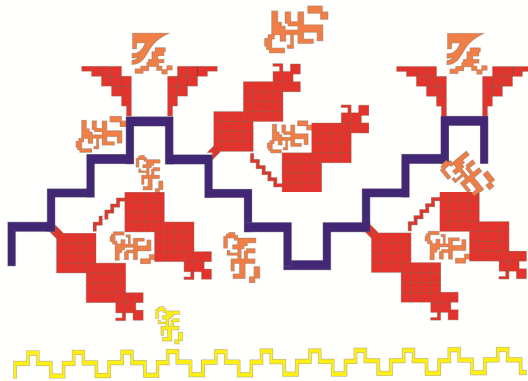
Dirhem Kuşak
Genişlik: 100 cm
Boy: 230 cm

Şekil 27. Fatma Tüfekçi'ye ait Dirhem Kuşak ve ölçüleri

4.2.2.6. Çevre

“Kenarları kıvrılmış, oya ile yahut işleme nakışlarla süslenmiş yağlık, mendil” olarak tanımlanmaktadır Koçu (1969). Şener (2009) ise Çevre'yi “Oyalarla ve nakışlarla süslü, kare biçiminde büyükçe mendil, örtü, yemeni” olarak tanımlamaktadır. Çevreler beyaz dokuma kumaştan yapılmış, genellikle kare şeklinde ve farklı amaçlarla kullanılan giyim elemanlarıdır. Türk işlemciliğin çok zengin süsleme teknikleriyle işlenmiş, geleneksel düğün giysilerinin vazgeçilmez elemanlarından biridir. Anadolu'nun birçok yöresinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu araştırmamızda Şarkikaraağaç ilçesi ve araştırma kapsamına alınan köylerinde, bu giyim elemanının çok zengin bir çeşitliliğe sahip olduğu saptanmıştır. Çiçekpınar kasabasında yaşayan Behiye Kaynak'a ait, Raziye Acar ve Ördekci köyünden Fatma Tüfekçi'ye ait çevreler incelenmiştir. Karşılıklı

görüşmelerden bu giyim elemanın yörede tamamen süs ve sembolik amaçlı kullanıldığı öğrenilmiştir. Kına gecesinde gelin kızın omzuna katlanmış şekilde takılan çevre, düğün günü damadın omuzuna takılmakta ve gelin yada damadın kim olduğu göstermektedir. Çevreler dokuma beyaz ve ince kumaştan kare şeklinde dikilmekte, uç kısımları pullarla süslenmektedir. İç kısımlar tamamen ya da belirli alanlar dahilinde kanaviçe, sarma, boyama gibi tekniklerle işlenmektedir. Süslemeler farklı renklerde nakış iplikleriyle sarı simlerle, pullarla ve renkli boncuklarla yapılmaktadır. Behiye Kaynak’a ait çevrenin yaklaşık 120 yıllık olduğu ve elden ele geçerek günümüze ulaştığı karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. Bu giyim elamanına “pullu çevre” denilmektedir. Kenarları zikzak dikişle çevrelenmiş ve çevrenin iç kısmında olmak suretiyle dört bir yanı kanaviçe tekniği ile işlenerek süslenmiştir. Uç kısımlara pullardan örülmüş bir oya dikilmiştir. Sarı kırmızı, lacivert, siyah, mor iplikler kullanarak desenlendirilen giyim elemanın resmi ve ölçüleri Şekil 28’de verilmiştir.

Çevre
Genişlik: 62 cm
Boy: 72 cm
Desen Genişliği: 10 cm

Şekil 28. Behiye Kaynak’a ait Çevre ve ölçüleri

Raziye Acar'a ait örnek giyim elemanı da aynı özelliklere sahip farklı bir desenlerle yine kanavice tekniği ile işlenerek süslenmiştir. Pullar dikilerek uç kısım tamamlanmıştır. 100 yıllık olduğu tahmin edilmektedir. Bu giyim elamanın resmi ve ölçüleri Şekil 29'da verilmiştir.

Çevre
Genişlik: 60 cm
Boy: 70 cm
Desen Genişliği: 10 cm

Şekil 29. Raziye Acar'a ait Çevre ve ölçüleri

Ördekci köyünden, Fatma Tüfekçi'ye ait çevre beyaz dokuma bezden yapılmış zikzak dikişle çevrelenmiş ve bu çevre çizgisinin iç tarafı belirli aralıklarda parça parça desenlendirilmiştir. Desenler motif motif kanavice tekniği ile işlenmiştir. Benzer renkte nakış iplikleriyle işlenen giyim elamanın resmi ve ölçüleri Şekil 30'da verilmiştir.

Çevre
Genişlik: 63 cm
Boy: 70 cm
Desen Genişliği: 12 cm

Şekil 30. Fatma Tüfekçi'ye ait Çevre ve ölçüleri

4.3. Ayağa Giyilen Giyim Elamanları

Şarkıkaraağaç ilçesi ve araştırma kapsamına alınan köylerde ayağa giyilen giyim elemanlarına rastlanılmıştır. Ancak Çiçekpınarı ilçesinde yaşayan Behiye Kaynak kızı Ayşe Acar, Şefika Gündoğdu, Beyköyde yaşayan Ayşe Akyol (86), gelini Maksude Akyol, Çarıkсарaylar kasabasında yaşayan Durkadın Küçük, Ayşe Aşır ile yapılan karşılıklı görüşmelerden çarık, yün çorap ve mes giyim elemanlarının giyildiği öğrenilmiştir. 100-200 yıl önce düğün törenlerinde gelin kızın yünden ve kıldan örülen siyah-beyaz renklerde kısa ve uzun boylarda çoraplar giyildiği, çeşitli motiflerle süslenen bu çorapların mil, ya da şiş denilen materyalle örüldüğü tespit edilmiştir. Motifler gül-çiçek işlemeleriyle ve geometrik şekillerle oluşturulduğu öğrenilmiştir. Çorap yapımında kullanılan ipliklerin koyun yünün ve keçi kılının kirmenle eğrilerek elde edildiğinde karşılıklı görüşmeler sonucunda öğrenilmiştir. Ayrıca çarık ve mes giyim elamanlarında giyildiği tespit edilmiştir.

4.4. Düğünde ve Günlük Yaşamda Kullanılan Diğer Giyim Elamanları

Bu araştırmamızda Şarkıkaraağaç ilçesi ve araştırma kapsamındaki köylerde çok zengin bulgulara rastlanmıştır. Kayıt altına alınmasının gerekliliği ve önemi açısından bu giyim elamanlarının kısa kısa tanımlanarak fotoğraflandırılması uygun görülmüştür.

4.4.1. Yakası açılmadık göynek

Şefika Gündoğduya ait

Çiçekpınarı kasabası

Özellikleri: Yaklaşık 120 yıllık. Beyaz dokuma elbezinden elde oyulgama dikişi ile dikilmiştir (Şekil 31).

Şekil 31. Şefika Gündoğdu'ya ait Göynek

4.4.2. Kısa huşidiye

Behiye Kaynağa ait

Çiçekpınarı kasabası

Özellikleri: Mor üzerine beyaz yollu çitari kumaştan elde makina dikişine benzetilerek dikilmiş ve beyaz dokuma bez ile astarlanmıştır. Açık yakalı uzun kollu etek uçları yırtmaçlı, arka kısım, tek parça, ön kısım iki parçadan oluşmaktadır. Gelin kızın bu giyim elemanı günlük yaşamda giydiği tespit edilmiştir. Kaytan adı verilen süsleme şeridiyle yaka ve kol uçları süslenmiştir Şekil 32.

Şekil 32. Behiye Kaynak'a ait kısa huşidiye

4.4.3. Kısa huşidiye

Şefika gündoğduya ait

Çiçekpınarı kasabası

Özellikleri: Yeşil, bordo, turuncu çizgili, altıparmak adı verilen kumaştan elde el dikişi ile dikilmiştir yaka, etek, kol uçları sutaşı adı verilen sarı renkli materyalle süslenmiş, beyaz dokuma bezle astarlanmıştır. Astar üzeri etek uçları kıvrılmaması için kazayağı denilen dikişle süslenmiştir (Şekil 33).

Şekil 33. Şefika Gündoğduya ait kısa huşidiye

4.4.4. Peşgir

Behiye Kaynak'a ait

Çiçekpınarı kasabası

Özellikleri: En az 100 yıllık elde dokunmuş ince keten bezden saçaklı bir kullanım elamanıdır. Saçakların iç kısımları sarma tekniği ile sarı sim tellerle işlenmiştir (Şekil 34). Süs ve çeyiz amaçlı kullanıldığı ve kumaşın dışarıdan satın alındığı karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir.

Şekil 34. Behiye Kaynak'a ait peşkir

4.4.5. Asa

Kamile Çelik'e ait

Çiçekpınarı kasabası

Özellikleri: Gelin kızın evini süslemek amacıyla kullanılmaktadır. Beyaz dokuma bezden dikilmiştir. Gölge işi adı verilen işleme tekniği ile işlenmiştir (Şekil 35).

Şekil 35. Kamile Çelik'e ait asa

4.4.6. Taka

Ayşe Akyol'a ait,

Beyköy

Özellikleri: Pembe saten ipekli kumaş üzerine beyaz çiçekli gelin giysisi (Şekil 36).

Şekil 36. Ayşe Akyol'a ait Taka

4.4.7. Pullu Al

Ayşe Aşır'a ait

Çarıksaraylılar kasabası

Özellikleri: Yaklaşık 50 yıllık kırmızı tül üzerine pullarla süslenerek dikilmiştir. Gelin kızın baba evinden çıkarken yüzüne örtüldüğü karşılıklı görüşmeler sonucu öğrenilmiştir (Şekil 37).

Sekil 37. Ayşe Aşır'a ait Pullu al

4.4.8. Kadife şalvar

Ayşe Akyol'a ait

Beyköy

Özellikleri: kadife ve dokuma kumaştan elde dikilmiş beli ve parçaları lastikli giyim elamanıdır (Şekil 38).

Şekil 38. Ayşe Akyol' a ait şalvar

4.4.9. Fes Altını

Zehra Cingöz'e ait

Beyköy

Özellikleri: Yeşil tülün üzerine sarı liralara dikilmesiyle oluşturulmuştur. Yaklaşık 120-130 yıllık olduğu ve hala düğünlerde gelin kızlara giydirildiği Beyköyde yaşayan Ayşe Akyol ile yapılan karşılıklı görüşmede öğrenilmiştir (Şekil 39).

Şekil 39. Ayşe Akyol'a ait Fes altını

4.4.10. Askı

Ayşe Akyol

Beyköy

Özellikleri: Askı adı verilen bu takı gelin kızın düğün günü başlık ile birlikte kullandığı ve yaklaşık 130 yıllık olduğu gümüşten yapıldığı ve günümüzde de kullanıldığı Ayşe Akyol ile yapılan karşılıklı görüşmeden öğrenilmiştir (Şekil 40).

Şekil 40. Ayşe Akyol'a ait askı

4.4.11. Üçetek

Esma Tarhal ait

Çarıksaraylar

Özellikleri: Yaklaşık 120 yıllık olup altıparmak adı verilen kumaştan elde dikilerek, içi beyaz dokuma bezle astarlanmıştır. Bu giyim elemanın gelin çıktığı gün gelin kızın arkadaşları tarafından giyildiği karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir (Şekil 41)

Şekil 41. Esma Tarhal'a ait altıparmak

4.4.12. Üçetek

Esma Tarhal ait

Çarıksaraylar

Özellikleri: Yaklaşık 120 yıllık olup saten ve ipek kumaştan elde dikilerek, içi beyaz dokuma bezle astarlanmıştır. Bu giyim elemanın gelin çıktığı gün gelin kız tarafından giyildiği karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir (Şekil 42)

Şekil 42. Esma Tarhal'a ait Takı

4.4.13. Saçaklı İbik kuşak

Esma Tarhal'a ait

Çarıksaraylar

Özellikleri: İpek-saten karışımı saçaklı kuşaktır. Gelin kızın kına gecesinde şalvarın üzerine dolanarak, uçkurla tutturulduğu karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. Kuşak renkli iplerden dokunmuştur (Şekil 43).

Şekil 43. Esma Tarhal'a ait saçaklı ibik kuşak

4.4.14. Uçkur

Esma Tarhal a ait

Çarıksaraylar kasabası (Şekil 44).

Şekil 44. Esma Tarhal' ait uçkur

Araştırma süresi içinde Şarkikaraağaç ilçesi ve araştırma kapsamındaki

köylerde yaklaşık altıyüz adet giyim elamanı incelenmiş ve fotoğraflar çekilerek kayıt altına alınmıştır

4.5. Şarkıkaraağaç Düğün Gelenekleri

Anadolu'nun birçok yöresinde yapılan geleneksel düğün törenleriyle yakın benzerlikler taşıyan Şarkıkaraağaç düğün gelenekleri kullanılan giyim elemanları açısından farklılıklar göstermektedir. Şarkıkaraağaç ilçesi ve araştırma kapsamına alınan köylerde nişanlı gelin kızların kına ve gelin giysilerinin hala canlılığını koruduğu karşılıklı yapılan görüşmelerden öğrenilmiştir. Varsa eskiden kalma giyim elemanları yoksa aslına benzetilerek dikilen giyim elemanları kullanılarak düğün gelenekleri aynen devam ettirilmektedir. Yörede nişanlanmış gelin adayı bilinen mor üzerine beyaz yollu çitari kumaştan dikilmiş üçetek entaridir. Huşidiyenin ön etekleri yanlarda ve arkada toplanır. Altına kadife, pazen ve satenden dikilmiş şalvar giyilir. Huşidiyenin içine işlemeli göynek, onun üzerine de içlik giyilir. İçliğin üzerine siyah kadifeden, içi kırmızı renkte keten ya da pamuklu dokumadan astarlanmış mintan, salta yada cepken adlarıyla bilinen, yörede gazeke denilen ceket giyilir gazekenin (kazeki) önü, arkası, kol üstleri simetrik olarak sim, kordonet ve ibrişimle işlenmiştir. Morlu entarinin (huşidiye) kol ağzları kazekinin üzerine dışa doğru kıvrılarak mor rengin görünmesi saplanır. Morlu Huşidiye giyen gelin kızın başına çeşitli renkli bir yemeni (başörtüsü) örtülür. Etekleri toplanmış olan huşidiyenin önüne gelecek şekilde mor renkli enlemesine çubuklu peştamal, önlük, öncek adları verilen bir kuşak sarılır. Bele gelen kısmına ise uçkur geçirilerek bağlanır. Kına gecesi töreninde ise gelin kıza gelin hamamına götürülür. Gelin hamamında gelin kıza göynek ve şalvar giydirilir, fakat göynek etekleri şalvarın içine konur. Göynegin üstüne mümkünse sarı beyaz sim işlemeli içlik giydirilir. Üçetek entari bu törende giyilmez. Latigin üzerine siyah kadifeden sim işlemeli ve kırmızı astarlı kazaki giydirilir, kolları dışa doğru kıvrılır ve kırmızı rengin görülmesi sağlanır. (morlu takımda mor renk görülür, nişanlı anlamındadır. Kına gecesinde kırmızı renk görünür, kınalı kız anlamındadır) Şalvarın üzerine püsküllü kocaman bir kuşak dolanır. Bunun üzerinden uçkur bağlanarak, hem kuşağın düşmesi engellenmiş olur, hem de güzel görünüm sağlanır. Ayrıca kına geçesinde gelin kız iki adet çevre kullanır. Biri büyükçe ve pullu saçaklı olan çevre, diğeri ise daha küçük kaniviçe işlemeli çevredir.

Büyük olan üçgen şeklinde katlanarak gelin kızın omzuna örtülür, diğeri ise kınalı kızın boynuna bağlanır. Bunun sebebi gelin kızın kınalı olduğunun belli olması içindir. Bu törende gelin kızın saçına kına yakılır ve oğlan evi tarafından para basılır. Yıkandıktan sonra kınalı kızın başına beyaz tülbent sarılır, üzerine altın çekisi bağlanır. Altın çekisinin üzerine ertesi gün gelin çıkarken takılacak olan ipek poşu bağlanır. Uçları arkada serbest kalır. Yüzüne ipekli, daha çok kırmızı renkli pullu örtü örtülür. Bu gelin kıza uygulanan bir kına törenidir. Ertesi gün gelin çıkarma töreni yapılır. Yörede gelin çıkarma Anadolu'nun bir çok yöresinde giyilen bindallı yerine özellikle Şarkikaraağaç ve köylerinde taka yada takı adı verilen gelin giysisi olan üçetek entari giyilir. Taka'yı sadece gelin kız ve yeni gelin olan kadınların giydiği karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. Taka genellikle ipek saten kumaştan yapılan önu açık düz bir giyim elemanıdır. Gelin kız gelin çıkarma töreninde beyaz ketenden yapılan elde işlemeli oyali bir goynek (gömlek) giyer. Alta pazen, saten yada kadife şalvar, üzerinede içlik giyer. En üste ise kırmızı yada pembe renkli ipek saten, astarlı gelin giysi olan taka giysisini giyer. Giysisinin düz durması için bele etrafı püskülü kocaman bir kuşak sarılır. Onun üzerinede işletmeli uçkur bağlanır. Kazeki bu giyimde yer alamaz. Taka giysisini giyen gelin kızın gelin başlığında bütün Anadolu'da olduğu gibi giyinme çuhadan yapılmış fes ile başlar. Yörede fes ayrı bir özellik taşımaktadır. Fesin üzerine gümüşten yapılmış bir tepelik yerleştirilmiştir ve tepeliğin kenarına yörede koza adı verilen yine gümüşten yapılan silindir şeklinde bir süs materyali tutturulur. Bu silindirik koni içine saça benzetilmek amacıyla yünden, orlon ipten ya da siyah renkli kordonetten yapılan sağlık adı verilen püskül uç kısmından sarkıtılarak yerleştirilmiştir (Bu bir yerde atkuyruğunu andırır) Fesin üzerine başaltın bağlanır. Başaltının oğlan evinden gönderildiği ekonomik duruma göre sık sık, balık pulu gibi dikilen altın dizisi olduğu karşılıklı görüşmelerden öğrenilmiştir. Başaltının üzerine renkli çubuklu kınalı kız giyiminde olduğu gibi ince bir örtü örtülür, uçları arkadan sarkıtılır. Bu ince örtüye yörede krep ya da poşu adı verilmektedir. Aynı zamanda renkli poşu ile birlikte çok sayıda renkli örtülerle bağlanır. Bu örtülerin üzerine başaltının üst kısmına boncuk çekisi bağlanır. Boncuk çekişinde ekonomik duruma göre inci ya da değerli beyaz mavi boncuklardan örüldüğü yapılan karşılıklı görüşmelerde öğrenilmiştir. Çekinin yan tarafları zincir sarkıtlarla süslenmiş, zincir, sarkıtların uçlarına altınlar dizilmiştir.

Boncuk çekisinin üst kısmına gümüşten yapılmış, uçları altınla baş askısı tutturulmuştur. Böylece baş süslemesi tamamlanmıştır bunların en üstüne ise olmazsa olmaz pullarla süslü ipekli al duvak örtülmektedir.

4.5.7. Çarıkсарaylar Düğün Örneği

Çarıkсарaylar Kasabasında yaptığımız incelemelerde, geleneksel bir düğün töreninin nasıl gerçekleştiği, geçmişten gelen halen sürdürülmekte olan adet ve geleneklerin nasıl uygulandığı, yörenin en köklü ve geleneksel yapılarını sürdüren ailelerden Tarhal ailesi ile karşılık görüşmelerle belirlenmiştir.

Kasabada evlenmelerin, gelenekçi ailelerde genellikle görücü usulüyle gerçekleştiği belirtilmektedir. Evlenme etkinliği, gelin adayı kızın, damat adayı ve ailesi tarafından bir şekilde görülüp beğenilmesi ile başlamaktadır. Köyün ileri gelenleri olarak tanımlanan, çevrede sevilen ve takdir edilen, ileri yaştaki erkekleri aracılığıyla, kızın evine gidilerek; anne ve babasından gelenekçi seromoni ile kız istenilir. Kız evinin “evet” diyerek, bu evliliğin başlangıcına izin vermesi sonrasında, damat adayının yakın akrabaları el öptürmeye giderek, sonrasında kız evinde yemek yenilir. Bu yemekte düğün etkinliğinin sonraki adımları, özellikle nişan tarihi belirlenir.

Nişan günü damat tarafı, kız evine çerez olarak tanımlanan yiyecekleri gönderilerek, kızın yakın arkadaşlarına dağıtılır. Nişan töreninin giderleri, damat tafaınca karşılanarak, köyün ileri gelenlerinin katılımlarıyla nişan yapılarak, yüzük takılır. Gelin ve damat adayına destek olmak amacıyla, akrabalar ve konuklar tarafından para, eşya vb. verilir. Bayanlar kendi aralarında 3-4 saatlik bir eğlence düzenlerler. Nişan töreni sonrası, düğün zamanına kadar olan sürede damat tarafı, kız evine ziyaretler yaparak, gelin adayına el öpme parası verirler. Yeni kurulacak yuvanın eşyaları ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak üzere “urba” denilen, büyük çaplı bir alışveriş yapılır.

Düğün etkinliğinden 3 gün önce “astar kesme” adeti yerine getirilir. Damadın evine Türk Bayrağı asılarak, yakın akrabalar düğüne davet edilir. Davetliler isimleri okunarak, hediyelerini verirler, toplu halde yemek yenilerek, eğlenceler yapılır. Düğün öncesi günü bulgur pilavı pişirilir, buna yörede “pilav dökme” denilir. Pişirilen pilav mezarlığa götürülerek, daha önce vefat eden ebeveynler temsili olarak davet edilerek, pilav oraya gelmiş çocuklara yedirilir.

Düğün Çarşamba ya da cumartesi gününde başlamaktadır. Düğünün birinci günü, ikindi namazı sonrası, düğünün temel müziğini oluşturan davul ve zurnalar çalmaya başlarlar. Pilav pişirilerek, köy meydanında yufka ekmekle birlikte köylülere dağıtılır, buna “pilav davulu” denilmektedir. Bu sıralarda gelin adayı kız hamama götürülerek, kızlar arasında eğlence düzenlenir. Gelin adayı, tef eşliğinde ve türküler söyleyerek, sokaklarda dolaştırılır. Gelin adayı eve dönünce, akşam yemeği yenilir. Bu sürede damat tarafından gönderilen 5 adet kına tepsisi kız evine ulaştırılır. Tepsilerin dördünde çerez ve mum, beşincisinde kına ve al örtü bulunur. Tepsileri getirenlere bahşiş para verilir. Gelen kına karılarak, geline sürülür (yakılır) ve gelini ağlatmaya yönelik türküler söylenilir. Bu törene “kız okşama” (oğşama) denir. Damat tarafından, kız okşama törenine katılan gurup, daha önce hazırlanmış olan kül, tuz, şeker, bir tane ağaçtan yontulmuş kazık ve canlı bir tavuğun bulunduğu tepsiyi alarak, erkelerin eğlendiği “cümbüş” denilen eğlence yerine getirirler. Burada damada da kına yakarlar. Bu törene de “ damat okşama, güvey okşama” denilir. Evlecek taraflardan gelen malzemler karıştırılarak, bunun her iki ailenin daha da yaklaşmış, kaynaşmasına vesile oluşturacağı inanılır. Getirilen ağaç kazık ise erkek evinin duvarına çakılarak, gelinin ilelebet damadın evine bağlı kalması dileği yerine getirilir. Gelin adayı son gününde babaevinde arkadaşlarıyla birlikte kalır.

Düğünün ikinci günü köyün erkekleri, öğle yemeğine kadar cümbüş yerinde eğlence düzenler ve dökülen pilavı, yufka ile halka dağıtırlar. Pilavın dağıtılmasından sonra, kız çeyizi oğlan evine götürülür. Davul eşliğinde taşınan çeyiz içinden bir yastık çıkarılır ve damattan bahşiş alınır. Bu sırada damat traş olur ve sağdıçla birlikte giydirelerek el öptürülür. İkinci namazı sonrası davulla gelin almaya gidilir. Kız evinde davul çalınır türküler söylenir ve mani yakılır. Gelin kilitlenir ve bahşiş alınır.

Gelin arabaya geçim ve dirlik duası okunarak bindirilir. Yol kesenlere bahşış dağıtılır. Oğlan evinde gelin indirilirken şeker, fındık, ikolota gibi yiyecekler izleyenler üzerine saçılır. Bu sırada bayanlar def eşliğinde gelinin iki tarafına mum yakarak, gelin okşama adetine gerekleştiriler. Sonra damat ve sağdış üzüntülerini paylaşmak amacıyla kız evine giderek el perler. Bu ziyarete yörede “Geremide Gitmek” denir. Bu ziyaret sırasında damandın ayakkabıları saklanarak, bahşış alınarak geri verilir. Ziyaret sonunda damat ve sağdış yatsı namazına gider, dğncler ve hoca eşliğinde gerdeğe katılır. Kız evinden baklava ve doldurulmuş tavuk (gerdek yemeği) getirilir.

Ertesi gün akşamüzeri, gelin ertesi töreni yapılır. Bu törende hem eğlenilir, hem de gelinin dr adı verilen hediyeleri yakın akrabalara dağıtılır. Düğünden sonraki ilk arşamba akşamı sakız gecesi denilen eğlence yapılır. Dirgit adı verilen yöresel bulgur yemeği çerez ile birlikte misafirlere dağıtılır. Geceye adını veren sakızların dağıtılmasıyla düğün merasimi sona erer.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırma ve inceleme sonucunda Şarkikaraağaç İlçesi ve araştırma alanı içerisi içerisinde yer alan köylerde, geleneksel düğün giysilerinin eski ve yeni tüm özelliklerini yansıtan yeterince materyal elde edilmiş, özellikleri belirlenmiş ve fotoğrafları çekilerek kayıt altına alınmıştır.

Yapılan yüzyüze görüşmelerde, yörede hala geleneksel düğün adetlerinin canlılığını koruduğu, özellikle geleneksel giysilerin itina ile saklanarak korunduğu ve düğün törenleri süresince giyildikleri öğrenilmiştir.

Çiçekpınarı Kasabası, Çarıkisaraylar Kasabası, Beyköy, Aslandoğmuş ve Ördekçi köylerinde yaşayan, konu ile ilgili hemen hemen bütün kişilerle karşılıklı görüşmeler yapılmış, çok sayıda sandık açtırılmış ve çok zengin çeşitliğe sahip giyim elamalarına ulaşılmıştır. Yaklaşık 1008 adet geleneksel düğün giysisi ve günlük yaşamda kullanılan geleneksel kadın giysisi tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında 650 adet düğün giysisi ve kadın giysisinin özellikleri saptanmış, fotoğrafları çekilerek kayıt altına alınmıştır.

Anadolu'nun birçok bölgesinde düğün gelenekleri ve giyim gelenekleri az da olsa devam ettirilmektedir. Şarkikaraağaç bu anlamda özel bir öneme sahip bir ilçemizdir. Çünkü ilçe halkının genelesel değer ve adetlerine ciddi olarak bağlı olarak en canlı şekilde sürdürdükleri ve sahip oldukları değerlerini büyük bir özenle koruma altına aldıkları gözlenilmiştir. Kız isteme geleneginden, düğün sonuna kadar hem töre ve adetlerin, hem de bunları gerçekleştirirken giyilen giyim elamanlarının bir arada yaşatılması, bu kültürün devam ettirilerek korunması ve gelecek kuşaklara aktarılıyor olması, bu zengin kültürel mirasın varlığı açısından oldukça önemlidir. Tespit edilen giyim elamanlarının, araştırma kapsamına alınan yörenin sosyal, toplumsal ve kültürel özelliklerini ve yaşam biçimini yansıtıyor olması, bu zengin yapının geleceğe taşınması açısından, kayıt altına alınması gerekliliğini zorunlu kılmaktadır. Yörede yaşayanların bu değerlere sahip çıkıyor ve koruyor olmaları kültürümüz açısından ayrı bir önem arz etmektedir.

Saklanan ve kullanılarak korunan bu giyim elamanlarının yapımında kullanılan kumaşların Anadolu'nun diğer bölgelerinde kullanılan kumaşlarla büyük benzerlik taşıdığı, dikilmelerinde ve süslenmelerinde hemen hemen benzer işleme tekniklerinin kullanıldığı gözlenmiştir. Giyim elamanlarının mevsimlere göre farklı kumaşlardan dikildiği, kışlık ve yazlık olarak ayrıldıkları da belirlenmiştir.

Anadolu'nun her yöresinde olduğu gibi, Şarkikaraağaç yöresinde de, yöreye ait özelliklerinlerin giysilere yansıdığı ve farklılık oluşturduğu gözlenmiştir. Yöresel farklılıklara örneklerden birisi, ülkemiz genelinde “cepken, mintan, salta” adlarıyla bilinen kadifeden yapılmış kısa ceket, yörede “gazeke – kazeki” olarak isimlendirilmekte ve bu giysi yörede Şarkikaraağaç ve Isparta'ya has bir kumaştan yapılıyor olmasıdır.

Araştırma sahası içerisinde “Üçetek Entari” nin yaygın olarak kullanıldığı gözlenilmiştir. Ancak bu kapsamda değerlendirilen “bindallı” adı verilen giyim elamanına rastlanılamamıştır.

Malzeme açısından kadife kumaşın sadece kazaki ve şalvar dikiminde kullanıldığı saptanmıştır.

Araştırma süresince incelenerek kayıt altına alınan giyim elamanlarının tamamına yakın bir kısmının anneden kıza geçerek, günümüze ulaştığı gözlemlenmiştir. Giyim elamanlarında kullanılan işleme tekniklerinin bu zenginlik içerisinde bir sadelik gösterdiği belirlenmiştir. Süslemede kullanılan işleme tekniklerinin güzel görünüm sağlamaktan çok, rahat kullanım sağlayabilmek için kullanıldığı, bu yüzden anlamlı bir sadeliğin olduğu fikrine varılmıştır.

Şarkikaraağaç ve çevresindeki köylerde giyim elamanlarının dini inanç, yaşam şekli ve toplumsal kuralların etkisi altında şekillendiği gözlenilmiştir. Günümüzde de hala bu dinamiklerin etkili ve belirleyici olduğu düşünülmektedir. Giyim elamanlarının yapımında en çok kullanılan kumaşların keten, pazen, ipek, saten, altıparmak, kaşıksapı, kadife, çitari ve çuha olduğu; bunun yanında el dokuması

pamuklu kumaşların ve dokuma bezlerin de kullanıldığı belirlenmiştir. Konu ile ilgili görüşmelerimizde, giysi kumaşlarının genellikle çevredeki illerden satın alındığı ve elde dikilerek kıyafetlerin hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Günümüze ulaşan ve en çok kullanılan giyim elamanlarından biri de şalvarlardır.

Geleneksel düğün giysilerinin kumaşlarının yapı özellikleri ve kalitesi, genel olarak tüketicilerin ekonomik düzey ile doğru orantılı bir ilişki gösterdiği anlaşılmaktadır. Örnek olarak çevredeki yerleşim birimlerine göre daha zengin bir ekonomik düzey gösteren Çarıkсарaylar Kasabasında giysi amaçlı kullanılan kumaşların daha kaliteli olduğu dikkati çekmiştir.

Genel olarak araştırma alanında incelenen düğün giysilerinin, temelde yakın çevre ve ülkemiz genelindeki aynı amaçlar için hazırlanmış giysilerle büyük benzerlikler taşıdıkları ancak bazı uygulamalarda farklılıklar taşıdığı sonucuna varılmıştır. Bu konuda tipik olarak: göynek, içlik, üçetek, bindallı, cepken, kuşak, uçkur adlarıyla bilinen giyim elamanlarının giyilişi sıralarında, araştırma sahası içerisinde, diğer bölgelere göre özgünlük taşıdığı gözlemlenmiştir. Birçok yörede giysiler giyilirken sırasıyla içten dışa doğru, göynek, içlik, üçetek ve cepken giyilirken, araştırma sahası içerisinde düğünün en önemli aşamalarından biri olan ve ilk günlerde gerçekleştirilen kına gecesinde hiç üçetek ve bindallı giyilmediği, düğün günü ise günümüzdeki gelinlik yerine geçen Taka (üçetek) giysisinin altına huşudiye, altıparmak ya da kaşıksapı denilen ikinci bir üçetek entarinin giyildiği ve uçlarının yukarıya doğru kıvrılarak, zengin bir görünüm sağlandığı izlenimine varılmıştır.

İncelemenin yapıldığı Şarkıkaraağaç ve köylerinde yaşayan halkın büyük bir kısmı Türkmen ve Yörüklerden oluşmaktadır. Bölgedeki Yörüklerin giyiminde göçebe yaşamın etkileri daha belirgin iken, Türkmen giyiminde inançların daha belirgin olduğu bilinmektedir. Yörede geleneksel düğün giysileri, bu yüzden az da olsa dini inançların etkisiyle şekillenmiş olduğu söylenebilir. Gelin kızın başının kesinlikle örtülü olması, gelin başlıklarının mutlaka çok zengin çeşitlik içeren

 evrelerden, pullu  ekilerden, ipek örtülerden vb. den oluşması bu konudaki yaklaşımları desteklemektedir. Türk kadını sadece bedenini örtmek için giyinmemiştir. İnanç, geleneksel kültür, yaşadığı  evre, yaşam biçimi gibi bir çok faktör giysisi üzerinde etkileyici faktörle olmuştur. Bu anlamda inanç ve manevi dünyasını zenginleştirme arzusu giyimini de zenginleştirmede etkili olmuştur.

Araştırmamızda “ evre” adıyla bilinen giyim elamanının Anadolu’nun birçok yöresinde başörtüsü amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. şarkikaraa a  yöresinde ise  evre baş rt s nden ziyade genellikle d   n giysisi olarak ve süsleme gibi sembolik amaçlarla kullanıldığı g r lm ştur. Çünkü  evre damadın omuzuna ve gelinin hem omuzuna hem de boynuna  rt l re , gelin ve damadın kim olduğunun bilinmesi amaçlanmaktadır.

Yörede “Taka” olarak bilinen gelin giysisi, isimlendirilmesi ve kullanım amacı yönüyle bir özgünlük taşımaktadır. Çünkü bu giysi aslında üçetek entari kökenli yapıdadır. Ancak yörede sadece gelin giysisi dikmek için kullanılan ve bu isimle bilinen kumaş türü kullanıldığından, giysiye bu ismin verildiği d ş nm lmektedir. Taka çoğunlukla kırmızı ve bazanda pembe zeminli taka kumaşından dikilmektedir.   etek entari gurubuna giren Taka, Altıparmak, Kaşıksapı ve Huşıdiye denilen üçetek entarilerle benzer dikim özelliklerine sahiptir. Ancak renk olarak çoğunlukla kırmızının tercih edilmesi ve daha çok ipek-saten türünde kumaşlardan yapılıyor olaması yöresel bir farklılık olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte Taka’nın kadifeden e dikildiğine dair bilgiler bulunmakla birlikte, incelenen kıyafetler yönüyle, kadifeden yapılmış bir takaya rastlanılamamıştır.

6. KAYNAKÇA

Kitaplar:

- ALTAY, F. (1979). **Kaftanlar**, Yapı Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetlerinden, Topkapı Müzesi: 3, Tifduruk Matbaası, İstanbul.
- ALTUNTAŞ, Y. ŞAHİN, Y. KAHVELİ, M. (1993). **Bursa İli Halk Oyunları Kıyafetleri Teknik Çizimleri**, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, 176, Maddi Kültür Dizisi, 8, Ankara.
- ANONİM, (1978). B.S.T.S. Halkbilim Terimleri Sözlüğü.
- APAK, M. S. GÜNDÜZ, F.O. ERAY, F.Ö. (1997) **Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri**, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 362, Sanat Dizisi 54, Ankara.
- BARIŞTA, H. Ö. (2001). **Cumhuriyet Dönemi Türk Halk İşlemeciliği Desen ve Terminolojisinden Örnekler**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- BARIŞTA, H. Ö. (1995). **Türk İşleme Sanatı Tarih**, 2. Baskı, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- BAŞBUĞ, S. (1964). **Türk İşlemeleri**, Ceylan Yayınları Matbaası, İstanbul.
- ERDEN, A. (1998). **Anadolu Giysi Kültürü**, Özel Baskı, Ankara.
- ERGÜR, A. (2002). **Tekstil Terimleri Sözlüğü**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul,
- ERONÇ, P. (1984). **Orta Dereceli Kız Teknik Öğretim Okulları, Giyim Süsleme Teknikleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- GÖRÜNÜR, L. (2010). **Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri**, Vehbi Koç Vakıfı, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.
- KOÇU, R. E. (1969) **Türk Giyim, Kumaş ve Süsleme Sözlüğü**, Sümerbank Yayınları.
- KOMŞUOĞLU, Ş. İMER, A. SEÇKİNÖZ, S. ALPASLAN, S. ETİKE, S. (1986). **Moda Resmi ve Giyim Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Webofset Tesisleri, Ankara.
- KORKUSUZ, S. (1988). **Nakış, Temel Bilgileri Tekniği, Uygulamaları ve Örnekleri**, 3-ER Ofset, Ankara.

- OĞUZ, B. (2004). **Türkiye Halkının Kültür Kökenleri, Teknikleri, Müesseseleri, İnanç ve Adetleri, 4, Dokuma ve Giyim Teknikleri**, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları: 17, İstanbul.
- ORAL, M. Z. (1963). **Selçukilerde Giyim Eşyası**, Türk Etnografya Dergisi, 5. M.E.B. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 14-20.
- ÖVÜÇ, R. (1986). **Türk İşleme Desenleri**, Sayılı Matbaa, İstanbul.
- ÖZ, T. (1951). **Türk Kumaş ve Kadifeleri II, XVII-XIXyy. Ve Kumaş Süslemesi**, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Yayını, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ÖZBEL, K. (1947). **Anadolu Kadın Kılıkları**, Kılavuz Kitaplar XIII, CHP Yayınları, 3-12, Ankara.
- ÖZTÜRK, İ. (1976). **Yeni Kent Köyünde Kadın Giyim Kuşamı**. Kültür Bakanlığı M.F.A.D. Yayınları: 17 Süreli Dizisi, 2, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- SEVER, A. Ş. (1977). **Kadın Giyimi ve Temel Dikiş**, Tisa Matbaası, Ankara.
- SEZGİN, M. (1992). **Konya Sarayönü Başhüyük Köyü Kadın Kıyafetleri**, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürünü Araştırma Daire Yayınları: 153, 139/2 Feryak Matbaası, Ankara.
- SÜRÜR, A. (1976) **Türk İşleme Sanatı**, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi IV, Apa Ofset Basımevi, İstanbul
- SÜRÜR, A. (1983) **Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri**, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi, Apa Ofset Basımevi, İstanbul.
- SÜSLÜ, Ö. (1989). **Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 35, Ankara.
- ŞENEL, A. (2009). **Burdur Geleneksel Giysileri ve Giysi Aksesuarları**, Burdur Valiliği Özel İdaresi İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Burdur.
- TANSUĞ, S. (1982). **Anadolu'da Türkmen ve Yörük Kadın Giyimleri**, Sanat Olayı, Karacan Yayınları: 13, İstanbul.
- TANSUĞ, S. (1985). **Türkmen Giyimi**, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:9, Apa Ofset, İstanbul.
- TAŞCIOĞLU, M. (1958). **Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kıyafetleri**, Kadının Sosyal Durumunu Tetkik Kurumu Yayınları: 5, Ankara.

TUNÇ, R. (2005). **Şarkikaraağaç Tarihi 1**, Nesil Matbaacılık, İstanbul.

YENER, E. (1955). **Eski Ankara Kadın Kıyafetleri ve Giyiniş Tarzları**, Ankara.

Makaleler:

- ALTAY, F. (1974): Türk Kumaşları, Sanat Dünyamız Dergisi, 5 (1): 5, 12-19.
- ALTINIŞIK, N. (1977). Bergama Müzesinde bir Çepni Gelini Giyimi, Türk Etnografya Dergisi, Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, 14, 27-34.
- ARIK, R., Kavak, M., Sapmaz, N. (1972). **Bölgesel Türk Giysileri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.**
- BABAOĞLU, S. (1974). Söğüt Yöresi Kadın Kıyafetleri, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, Ankara. M.İ.F.A.B. Yayınları: 16, 254-261.
- ÇAĞLAYAN, E. (1987) **“Tokat Bölgesi Folklorik Giysileri”** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- KARTAL, N. (1983). Kocacık ve Kocacık Türklerinin Etnografyası, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, V. Cilt, Maddi Kültür, Kültür ve Turizm Bakanlığı, M.İ.F.A.D. Yayınları: 45, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 14, 80-87.
- KIRZIOĞLU, N.G. (1992). Anadolu Geleneksel Kadın Başlıkları, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, V. Cilt, Kültür Bakanları Hagem Yayınları: 168, Seminer, Kongre, Bildiriler Dizisi: 38, 133-140.
- ÖNLÜ, N. (1994). Geleneksel Dokumalarımızda Çizgi Desenli Kumaşlar ve Günümüzdeki Durumu, **Kamu ve Özel Kuruluşlarla, Orta Eğitimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 331-337.
- TANSUĞ, S. (1977) Türk Giyim Gelenekleri, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt V, Kültür Bakanlığı Yayınları: 22, 251-257, Ankara.
- TEZCAN, H. (1984). Eski Türk Kumaşlarından Örnekler, **Sanat Dünyamız Dergisi**, 31, Yapı Kredi Bankası Yayınları, Ankara, 54-57.
- YEDİYILDIZ, B. (1983). Samsun Halkının Kullandığı Eşyalar Üzerinde bir Tahlil Denemesi, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt 5, Maddi Kültür, Kültür ve Turizm Bakanlığı, M.İ.F.A.D. Yayınları: 45, Seminer ve Kongre Bildirileri Dizisi, 14, 68-73, Ankara.
- YENER, E. (1976). Ankara Kadın ve Erkek Kıyafetleri, Türk Etnografya Dergisi, Kültür Bakanlığı Yayınları: 15, TTK, Basımevi.

Yayınlanmamış Tezler:

KOÇ, F. (1990). **Kütahya Geleneksel Kadın Giysileri Üzerine bir Araştırma.** G.Ü. Yüksek Lisans Tezi.

ÖLMEZ, F. N. (1994). **Güdül İlçesinde Kadın Giyimi Üzerinde Bir Araştırma,** A.Ü. Fen Bilimleri Ens. Yüksek Lisans Tezi.

SARIOĞLU, H. (1988). **Tosya Yöresi Gündelik Kadın Kıyafeti.** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Ders Ödevi (Yayınlanmamış), Ankara.

YILDIZ, H. (1989). **Beypazarı Gelin Kıyafeti,** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Folklor Takıları ve Kıyafetleri Ders Ödevi (Yayınlanmamış), Ankara.

YILMAZ, İ. (1971). **Bolu ve Çevresi Kadın Kıyafetleri,** Ankara Kız Teknik Y.Ö.O. Seminer Çalışması Yayınlanmış, Ankara.

İnternet:

Anonim 1. <http://www.tdksozluk.com/sozara.php?qu=Gysi&ne=a> TDK İnteraktif Sözlük, (06.06.2011).